

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

V. ÉVFOLYAM.

1890. április 25.

IV. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A képzőintézeti növendékek gyakorlati kiképzése.

A kérdést felvetettük; sok oldalról tárgyaljuk s reményelem, addig meg sem nyugszunk, míg azt meg nem oldottuk. Igaza van Radónak, hogy a gyakorlati kiképzés „tanítóképzésünk achilles-sarka“; én még azt vagyok bátor hozzátenni, hogy egyszersmind archimedesi sarkpontja is. Ezen fordul meg jövődöbeli tanítóink szakképzettsége; e nélkül intézeteink nem szakintézetek.

Több kollega előadta az intézetében divó gyakorlati kiképzést, a melyekből azt látjuk, hogy e tekintetben szerencsénkre nincs uniformitás. Ahhoz, hogy a paedagógika tudomány legyen, első sorban az szükséges, hogy a gyakorlatból minél több s minél kezelhetőbb szabályt vonjon le, azokat összevesse, elméletileg helyöket kijelölje s mint imperativusokat a gyakorlatnak visszaadja. Mennyit, illetőleg hány ilyen imperativust nyertünk gyakorló-iskoláink segítségével? Azt hiszem, nagyon keveset. S miért? Mert a theoreta nem törődött a praxissal s a praxis embere nem a teoriával.

Arról vitatkozni, hogy a paedagógia tanára vezesse a gyakorlati kiképzést is, avagy a gyakorló-iskola vezetője tanítsa-e a módszertant: azt hiszem, fölösleges; mert ez éppen oly hiába való feszegetése a kérdésnek, mintha arról vitatkoznánk, hogy mi fontosabb: az elmélet-e vagy a gyakorlat? Szerény véleményem szerint fontos mind a kettő. A theoria praktikus belátás nélkül béna, a praxis pedig theoria nélkül vak. Ha jól emlékszem, Ziller mondja valahol: a helyes theoria a legpraktikusabb a világon (Eine richtige Theorie ist das Praktischeste, was es gibt), s ezzel úgy hiszem, fején találta a szegyet. A mi kérdésünkre nézve nem az a fontos, hogy ki tanítsa és vezesse a theoriát és praxist, hanem az, hogy jól vezesse; ez pedig csak akkor történhetik meg, ha az illető alaposan képzett paedagógus a theoriában s kitünően tudja az elméletet a gyakorlatban alkalmazni.

A mi a teoriának és praxisnak egy kézbe való összeponosítását illeti, a mint ezt legtöbben kívánják, általánosságban helyes és kívánatos, ámde azt hiszem, hogy e kívánság csak ideig óráig tart, t. i. addig, míg a tanítóképző intézet szakjellegét az által nyeri meg, hogy a paedagógikára szánt órák megkétszereződnek.

Ha ez megtörténik, akkor fizikailag lehetetlen, hogy az egész anyag egy kézben legyen. De még azon kívül azt tartom, hogy a kérdésnek ily alakban való felvetése kissé egyoldalú. Vajjon csak a paedagógika taná-

rának s a gyakorló-iskola vezetőjének kötelessége-e a növendékeknek elméleti és gyakorlati kiképzéséről gondoskodnia? Hát a többi tanár mit tegyen? Talán tisztán szaktanár legyen, mint p. o. a középiskolákban s ne törődjék a gyakorlati kiképzéssel? A tanítóképző intézetnek egységes cél felé kell törekednie; a vezető a tanári kar, mely egészében s egyes tagjaiban arra törekszik, hogy a cél minél jobban éressék el. Ehhez a külön erőknél együttműködésére van szükségünk, mert különben elérünk különféle mellékes és kisebb célokat, de a fő célt soha. Szerény véleményem szerint tehát a gyakorlati kiképzésen éppen úgy, mint az elméletin, az egész tanári karnak kell dolgoznia.

Jól tudom, hogy ehhez első sorban az szükséges, hogy a tanítóképző intézet tanári kara egy paedagógiai véleményen legyen; hogy teoriájuk összevágjon vagy legalább egy alpból induljon ki. Ne legyen p. o. az igazgató eklektikus, a gyakorló-iskola tanítója Pestalozzista, az egyik tanár Herbartista, a másik Benecke követője, a harmadik talán semmiféle véleményű stb., mert ily körülmények közt azután egymást soha meg nem értik. S a valóságban hogyan állunk? Van-e széles e hazában intézet, melynek tanári kara egy véleményen van — értem ezen, hogy egy paedagógiai kredója van? Nehezen hiszem. De ha nincs, akkor hol marad az egyöntetű eljárás? Némelyek aggodalmaimat túlhajtottaknak fogják mondani, s azt vetik ellen, hogy itt a miniszteri tanterv és utasítás, ahhoz kell magunkat tartanunk s ez a fő. A kormánynak igaz nagy hatalma van, sokat tehet, ámde paedagógiai véleményeket teremteni, azokat a tanárookra oktroyálni nem lesz képes soha, még azzal sem, ha egy irányú folyó iratot pártol. A tanári kinevezéseknél meg kellene az intézet igazgatóját hallgatni s úgy intézkedni, hogy Dittes követői együtt maradjanak s együtt a Herbartisták vagy Pestalozzisták. Továbbá legyen rendszeres tanárképzésünk, a melyet fejezzen be képesítő vizsgálat. Azonban térjünk a tárgyra!

A tanítóképzőintézeti növendékek gyakorlati kiképzésén tehát szerény véleményem szerint az egész tanári karnak kellene dolgoznia; valamint azt is állítom, hogy minden tanár tartozzék saját tárgyának népiskolai módszerét tanítani. Ha ugyanis a tanári karnak egy a paedagógiai meggyőződése, akkor ez nem járhat nagy nehézségekkel, természetesen feltéve azt, hogy a tanítóképző intézet szakintézet lesz s a paedagógikára esik a legtöbb óra. Nem utópia ez s nem is oly ideális magasságú cél, melyet el ne lehetne érni. Innen-onnan 19 év óta működöm a tanügy terén s működésemet a legnagyobb szerénység mellett sem mondhatom meddőnek, nem volt ez „olesó időnek hasztalan soka“; sok tapasztalást gyűjtöttem, de a sok közül előttem legbecesebbnek látszik az, hogy csak egy paedagógiai véleményen lévő tanári kar képes nagyot, kiválóat teremteni. Nem tartom magamat nagy embernek, nem kiváló tehetségnek s mindannak daczára azt merem állítani: adatok mellém egy tanári kart, a melynek velem egy paedagógiai kredója van s én a mostani rendszer, a mostani tanterv daczára is oly eredményeket leszek képes elérni, mely a többiek mellett kiválik. S az egésznek a titka? Az egyöntetű eljárás. Ez hiányzik a mi tanítóképző intézeteink nagyobb részénél. A külföld egyes intézetei nagy hírnevű, kitiünő emberek

vezetése alatt lettek nagyokká, híresekké. Miért? Talán ez az egy ember maga volt képes arra, hogy az intézet szintjét oly magasra emelje? Nem; hanem hatalmas imponáló egyénisége oly erős befolyással volt munkatársaira, hogy ezek önkéntelenül vezérüknek ismerték el, eszméit vezéreszméiknek fogadták el s így az ő befolyása alatt egységesen működtek. Az ily kiváló egyéniségek ritkák lévén, helyüket pótolni legjobban úgy lehet, ha az egész tanári karnak egy paedagógiai alapja van.

Ha a tanári kar működése egyöntetű, akkor nem látom át, miért ne taníthatná a testtant p. o. a természetrajz tanára; a lélektant és logikát a nyelvek tanára; a nevelés történelmét a história tanára? Akkor a speciális módszertant a tanárok minden tárgynál adhatnák elő s befolyának a gyakorlati kiképzésre is. Feltevésem csak akkor helyes, ha minden tanár a paedagógikában szakember, arra képesítve van alapos theoriai és praktikus előkészület és tanulmány által. Az igazgató kezében maradna az elmélet, t. i. a neveléstan és általános tanítástan, ezenkívül a szakszerű beható felügyelet, mely különösen az egyöntetű eljárás miatt szükséges. Ily módon intézeteink valóságos paedagógiai szakintézetekké válnának, a melyekben a szaktanároknak a paedagógika nem lehetne Hekuba, mint ez mostanság soknál megtörténik.

A gyakorló-iskola azonban szintén más képet kapna.

Jelenlegi gyakorlóiskoláink többsége — az államiak mind — a népiskolának legszövevényesebb formáját tüntetik fel, a melyen kell az ügyetlen — mert még járatlan — növendéknek a tanítás művészetét elsajátítania. Az én ideális gyakorló-iskolámnak három csoportja volna, mindegyik csoport megfelelné a mostani hat osztályú népiskola két-két osztályának. A gyakorló-iskola vezetője tanítaná az első csoportot (1. és 2-ik osztályt egy teremben); a képző intézetben a népiskola alsó (1. és 2-ik) osztályú tárgyainak módszerét. A hospitálás leginkább ezekben az osztályokban történnék. A második csoportnak (3. és 4-ik osztály) vezetője a magyar nyelv tanára volna, a kinek kezében összpontosulna a legtöbb tárgy, de segítené őt s néhány órát átvenné a mennyiségtan, zene, rajz és földleírás tanára. A harmadik csoport (5. és 6-ik osztály) szakrendszer szerint volna berendezve; tanítói a képzőintézet tanárai. A tanárok közt sem rangban, sem fizetésben különbség nem lehetne, mert mindegyik mind a két intézetben volna elfoglalva.

Ilynemű népiskola sokkal jobban közelítené meg egy mintaiskola képét, mint a mostani; a tanári kar pedig abban a szerencsés helyzetben volna, hogy a népiskola talajából ki nem szakíthatnák, abból nyerné folyton-folyvást a gyakorlat tápláló nedvét, mely elméletére termékenyítőleg hatna. Mit tudnak mostani képzőintézeti tanáraink a népiskoláról? Mit annak apró-cseprő, de annál fontosabb dolgairól? A magas kothurnus, a melyben járnak, teljesen elidegeníti őket a népiskolától. Tapasztalásból mondhatom, hogy 9 évi tanárságom után a népiskolában meglehetősen idegennek éreztem magamat; hozzá kellett szoknom annak paedagógiai légköréhez, habár pályamat néptanítóságon kezdtem. Nem egyszer találkoztam paedagógusokkal, a kik évek során át működtek a népiskolában, későbbben képzőintézeti tanárokká lévén, néhány év alatt, a nélkül, hogy maguk észrevették volna, elidegenedtek a népiskolától s annak helyzetét

s a benne előforduló viszonyokat nem fogták fel helyesen; de még a methodikának elemies szabályait is nagyon gyakran elfelejtették.

A képzőintézeti tanároknak szerény véleményem szerint a népiskolából kell kinőniök s hogy életrealitásukat megtartsák, onnan, eredeti talajukból, ki sem szabad őket szakítani. Ziller, a XIX-ik század legnagyobb theoretája, gyakran leszállt a gyakorló-iskolába s kísérletet tett egyes theoretikus kérdéseknek a praxisba való átvitelével, másrészt azért, hogy netalán ellankadt paedagógiai erőit felfrissítse. Zillernek ez nem derogált, pedig egyetemi professzor volt; ezen kívül a nagyothallás nehézségeivel kellett küzdenie s ő mégis tanított a népiskolában, mert jobban fogta fel, mint bárki más, ennek fontosságát.

Propozícióim nem szükölködnek alap nélkül; nem a légből kapott fantazmagóriák, nem délibábos paedagógiai rugdalózsások; hanem a józan ész, a történelmi tanulmányok és paedagógiai belátásnak eredményei.

Ha réges-régen sok ember betegedett meg, azokat egy külön helyen áptolták és gondozták; így származtak a kórházak. A mint későbbben a betegségeket tanulmányozni kezdték s az orvosi tudománynak tanszéket akartak állítani, ezt minden bizonynyal egy nagyobb kórház közelében tették, mert ott volt a legjobb mező a tanulmányozásra. Hasonló módon történt az iskolával is. Tudjuk, hogy a népiskola a fái iskolák talajából fakadt ki. Számos népiskolát állítottak vetekedve egymással a katolikusok és a protestánsok.* A tanítóképzésről azonban csak a XVIII-ik század vége felé kezdtek úgy a hogy gondoskodni. S hogyan történt ez? A mintaiskolák mellé állítottak tanítóképző intézeteket; a mintaiskola tanítói voltak egyszersemind a képzőintézetek vezetői. Így volt ez s van néhány intézetben most is. Az 1868:XXXVIII. t.-cz. életbe lépésével az állami tanítóképző intézetek megkezdték működésüket. De az elvet megfordították; nem a kórház mellé állították fel az orvosi fakultást, hanem ehhez a kórházat, akár volt elég paciens, akár nem. Az állami képzőintézetek szervezői elhagyták a történelmi alapot, s nem a mintaiskolák mellé állították fel a képzőintézeteket, hanem megfordítva, a képzőintézetek mellé a gyakorló-iskolát. Ezenkívül még egy hibát követtek el a szervezők, melynek következtében sok tanítóképző intézet gyakorló-iskolájával együtt a levegőben lóg. 1868-ig iskoláink mind felekezeti jellegűek voltak, az új képzőintézetek államiak lévén, ilyen jelleget nélkülöztek s ez által ellentétbe helyezkedtek a fennálló intézményekkel. Ezért több helyütt a gyakorló-iskola csak kegyelemből kapott tanulót, sok helyen pedig eleinte oly kevesen voltak, hogy az iskola távolról sem nyújtotta hű képét egy átlagos népiskolának.

A gyakorló-iskola vezetését egy jeles néptanítóra bízták.

Az iskola osztatlan 6 osztályú; ez által oly nehéz feladatot tüztek ki a gyakorló-iskola tanítójának, hogy azt jól megoldani csak ritkán képes. A mi pedig a növendékek kiképeztetését illeti, azok a sok fától nem látják az erdőt. Eligazodni a 6 osztályban egyszerre nem képesek s gyakorlatuk legfeljebb néhány fogás elsajátításából állhat. A paedagógia tanára elvégi theoretikumát s a praktikumot a gyakorló-iskola tanítójára

* L. a Kalauz 1889-ik III-ik évi folyamát 60., 165. és 289-ik lapján.

bizza, a kinek meg nincs befolyása a theoriai kiképzésre. Mindezek általánosan a legilletékesebb személyek részéről is elismert dolgok.

Mindnyájan tudjuk, hogy a theoria tanítását nem lehet rögtön a praxisba átvinni, különösen nem képes erre egy képzőintézet növendék. Minden tanításra készülnie kell a növendéknek, ámde ez sem könnyű feladat; sőt a mint én tapasztaltam, éppen itt van a legnagyobb nehézség, éppen ezt győzik le a legnehezebben az én növendékeim. Egy bármily jól előkészített tanítást is a praxisba jól átvinni sok nehézséggel jár. Hányszor csetlik-botlik a növendék egy-egy lépésnél, hányat lép félre, mennyi és mily gyakori helyreigazításra szorul, a míg csak félig tűrhető tanítást nyújt? És a mostani kiképzés ad-e növendékeinknek elég gyakorlatot e nehézségek némi nemű leküzdésére? Mindnyájan tudjuk, hogy nem. Kevés a reá fordított idő s ezért szenved az alaposság. De nem csudálatos-e, hogy éppen az a tantárgy, melyre a jövő tanítónak az életben legnagyobb szüksége lesz, a legmostohább ápolásban részesül? Eszembe jó, a mit Gönczy Pál jubileuma alkalmával nekünk, képzőintézeti tanároknak, mondott. Ne tanítsunk „tudomány“-t, hanem gyakorlatiasan oktassunk. Igaza van Gönczynek, ámde akkor (és ezt újra hangsúlyozom) először adjunk a tanítóképző intézeteknek oly tanárokat, a kik így tanítani képesek (tanárképzés!), másodszor adjunk nekik alkalmat a gyakorló-iskolában, hogy teoriájukat a praxisban is megmutathassák. Azt vethetné ellene valaki, hogy hát a miniszteriális tanterv befolyást enged a szaktanárnak is a gyakorlati kiképzésre. Igaz, hogy enged; de ez olyan féle áldás, mint az: „adtál uram esőt, de nincs benne köszönet“.

Legalább reám a tanterv szavai azt a benyomást teszik, mintha készítője a paedagógiai tanár szak- és gyakorlati kiképzésében, a gyakorló tanító elméleti és szakkiképzésében s végre a szaktanárnak elméleti és gyakorlati képzettségében kételkedett volna s azért mindegyiknek külön-külön jelöli ki működése körét. S a legnagyobb baj abban van, hogy e három ember nem a fő, nem az általános dolgokban kell hogy egy véleményen legyen, hanem a detail kérdésekben, a mi teljes lehetetlenség. Valamint nincs a világon két teljesen egyenlő falevél, úgy nincs két tanító, a ki teljesen egyenlően tanítana, a kinek egyénisége teljesen födné egymást. Gondoljuk azt meg uraim, hogy a tanító személyisége van legalább is olyan fontos, mint a legkitünőbb elméleti methodika! Nem helyesebb-e aztán az, ha tervem szerint az elmélet (értem a módszertani elméletet), a gyakorlat és a szaktárgy egy kézben van összepontosítva? Ezen kívül még azon nagy előnyben részesül a növendék, hogy lassankint alkalma nyílik többféle tanítói egyéniséggel megismerkedni, a mi a legjobb ellenszere az egyoldalúságnak. Tudjuk azt, hogy az utánzó (s a képzőintézeti növendék gyakorlati működése kezdetben leginkább utánzás) modelljének hibáit is szokta utánozni; s úgy a jó, mint a nem utánzandó tulajdonokat csak akkor lesz alkalma megítélni, ha több modellt megfigyelhet.

Egyike a legnehezebb, de a legfontosabb dolgoknak a tisztességes írásbeli előkészület a tanításra; s éppen ebben vannak úgyszólván magukra hagyva növendékeink; mert ha meg is „kapják a szükséges utasításokat“, mint a tanterv mondja, ez a meglévő és rendelkezésre álló

időben s a fennálló viszonyok közt oly csekély és kevés értékkel bíró lehet csak, hogy a nehézséghez képest alig jöhet tekintetbe. Hogy valaki gondolatait írásban helyesen kifejezze, ahhoz először az szükséges, hogy az illetőnek gondolatai legyenek; másodsor az kell hozzá, hogy a gondolatokat logikai rendbe tudja szedni s végre harmadszor, hogy a logikai rendbe szedett gondolatokat a tárgyhoz mérten — tehát a gyakorlati tanításnál, a lélektan szabályai szerint — alkalmazza. Ebből aztán könnyen vonhatjuk le a következtetést, hogy mi mindenre van a növendéknek szüksége, míg egy gyakorlati tanítás írásához foghat.

Ennek kifejtése céljából először megemlítem, hogy nagyra vagyunk vele Pestalozzi óta, hogy minden tanítást szemléltetéssel kell kezdenünk; ámde a gyakorlatban igen gyakran elfelejtjük ez arany szabályt. Az még nem szemléltetés, ha a növendék a gyakorló-iskolában néhány tanításon jelen van. Neki szemei vannak, de még nem tudja helyesen használni; ő lát ugyan mindenfélét, de a fontosat a kevésbé fontostól, a fődolgot a mellékeltől különböztetni még nem képes.

A szemléltetés akkor helyes, ha a növendék egy gyakorlati tanítást úgyszólván ab ovo kísérhet figyelemmel; előtte s vele együtt teszi meg a tanár az előkészületeket; együtt gyűjtik a feldolgozandó anyagot, mely anyagot aztán a tanár ismét a növendékek szeme láttára hoz rendszerbe. Eddig csak a szakdolgozat gyűjtötte és rendezte a tanár, ez után következik a nehezebb, tulajdonképeni paedagógiai munka. A tudomány logikus rendszerét pszichológiai rendszerbe kell hoznunk, vagy, mint Mager mondja, a szaktudományt iskolai tudománnyá kell tennünk. A gyermeki szellem nem alkalmazkodhatik a tudomány rendszeréhez, ahhoz szelleme nem eléggé iskolázott még, hanem a tudományt kell alkalmazni a gyermeki lélekhez. Legjobban világíthatjuk ezt meg egy-két példával. A fizikát — a tudományos rendszer szerint — a testek általános tulajdonságainak tárgyalásával kezdjük meg, s azután analyticen tovább megyünk, s a természet egyes jelenségeit hozzuk a főtételekkel kapcsolatba mintegy magyarázatul. Így a nehézségi erőt a tudomány deduktív módon adja elő; felállítja a tételt, azután bebizonyítja részint matematikai úton, részint experimentum segítségével. Van egy másik igen kedvelt mód is, melyet genetikusan lehet nevezni, a mely szerint egyes fizikai tételeket úgy adunk elő, a mint azokat az emberiség lassankint megtalálta (Ilyen módszerben van megírva Mach szép munkája: *Die Mechanik*.) E módszerek egyikét sem használhatjuk a népiskolában; mert habár a képzőintézeti növendék érdekét fel is tudnám kelteni Galilei, Huygens és Newton világra szóló tudományos tettei iránt, s így például a nehézségi erőt a történelmi háttérrel ellátva szebben s érdekesebben tudnám előadni, mintha csak száraz experimentumot és dedukciókat használnék; ámde a népiskolai növendéket mindezek hidegen hagynák. Minden népiskolai oktatásnak egyik elengedhetetlen kelléke, hogy a növendék gondolatkörének meglevő gondolatkészletből induljon ki. A kísérlet abstrakció lévén, a kiindulás pontjával nem alkalmas, azért a gyermek tapasztalati világából veszem a kiinduló pontot s a nehézséget akarván tanítani, a köműves függő ónja szolgálhat alapul. Hasonlóképen áll a dolog a történelemmel. A tudomány

kronológiai rendben tárgyalja az eseményeket; ez a történelemnek logikai menete. A népiskolai növendéknek e tárgyat ily rendben tanítani nem szabad, hanem ki kell indulnunk a gyermek ismeretköréből. A tanítást hozzáfűzzük egy lokális mondához, egy történelmi nevezetességű házhoz vagy helyhez, melyről a népnek tudomása van. A gondolatkörben meglévő ismereteket kérdésekkel kifejtem s a hozzá való új dolgokat ezek kapesán közlöm a növendékeknek. E közlés szintén, a hol csak lehet, dialogikus alakban történjék.

Mindezen elveknek az írásbeli gyakorlatban való megrögzítése csakis a tanár segítségével történhetik, a kitől e gyakorlatok — a mint ezt a fenti példákból láthatjuk — alapos szak-, paedagógiai és praktikus ismeretet kívánnak. Már pedig csak még korántsem merítették ki a feladatot. A mi eddig történt, ez csak a tanítás szemléltetési foka volt, most következik a második fok, melyet Pestalozzi a fogalmak magaslatára való emelkedésnek nevez. Ugyanis a népiskolai növendéknek a tanítandó anyag megértésén kívül még arra is van szüksége, hogy ez anyagot magáévá tegye, teljesen elsajátítsa oly annyira, hogy azt bármikor, ha arra szüksége van, alkalmazni is tudja. E célból a tanítónövendéknek (és a vezető tanárnak) az előkészületnél azt is ki kell keresnie és megfontolnia, hogy mely rokonképzetekkel kösse és hasonlítsa össze a nyújtott képzeteket, miféle (közös) jegyeket emeljen ki belőlük, hogy egy általánosabb formáját a képzetnek megalakítsa, a melynek neve: fogalom. E fogalomalkotáshoz, mely szintén kérdező alakban történik, kétségtelenül újra szükség van a vezető tanár többször említett háromféle képzettségére. A fogalmakból ítéleteket képezünk, melyek az egyik tárgynál mint tétel, a másiknál mint klasszifikáció, a harmadiknál mint erkölcsi törvény szerepelnek. És ha ez is megvan, akkor következik az egésznek próbaköve: az alkalmazás.

Ime, mily tekervényes útát, sokra való figyelést, gondoskodást kell végeznie, bő ismeretet, gyakorlatot kifejtenie a gyakorlati tanítást előkészítőnek, hogy célját elérhesse! Mennyi töménytelen akadályba ütközik ezeknél a tájékozatlan kezdő! Mennyi a sikerületlen kísérlet! S hátra van még ekkor a tervezetnek a gyakorlatba áttételése, a minél új meg új nehézségek tornyosulnak eléje!

A gyakorlati tanítás munkáját kissé bőven, de korántsem kimerítőleg tárgyaltam; be akartam mintegy kézzelfoghatólag bizonyítani, hogy a gyakorlati kiképzéshez annak vezetői részéről valóban szükséges kiváló tanítói ügyesség, alapos szakismeret és magas paedagógiai képzettség. Ki akartam mutatni, hogy mindezen tulajdonok megkívánandók nem csak az oktatás szóbeli kiviteléhez, hanem, a mit nálunk meglehetősen elhanyagolnak, már az írásbeli előkészítéshez és utasításokhoz is. Pótlólag megjegyzem, hogy a vezető tanárnak okvetetlen jól kell ismernie a gyakorlóiskolai növendékeket, azok egyéniségeit és gondolatköreit, különben elveszti az alapot, a melyen alkotni akar és működése nem lesz egyéb légvárépítésnél.

Véleményem röviden összefoglalva tehát az, hogy a ki a képzőintézeti növendékek kiképzését eredményel akarja vezetni, annak

1. képzett paedagógusnak,

2. az illető tárgyakban szakembernek,
3. kiváló gyakorlati tanítónak kell lennie.

Van még egy elvi jelentőségű kifogásom a mostani gyakorlati tanítás vezetése ellen. Növendékeink az iskolai vezetés és a tanítói praxis legfontosabb oldalát, a nevelést, mely az oktatással karöltve kell hogy járjon, nem tanulhatják meg; mert: 1. nem ismerik a növendékek egyéniségét; 2. kevés időt töltenek a gyakorló-iskolában; 3. próbatanításaik csak törmelékek, nem képeznek teljes egészet. Hogy a növendéknek egyéniségét s a mi tulajdonképen ebbe tartozik: gondolkörét, ismernie kell a tanítónak, azt már fönt is hangsúlyoztam. Ezen kiinduló pont bírása nélkül a gyermeknél a tanítás nagy nehézséggel jár, a nevelés pedig teljesen lehetetlen.

A népiskolának nevelő intézetnek kell lennie. Ezt kívánja nemcsak az iskolának célja, hanem követeli a mostani kor, melyben a szülők a létért való nehéz küzdelemmel töltvén el napjaikat, gyermekeik nevelésére nem képesek kellő gondot fordítani; e tehernek java részét az iskolának kell magára vállalnia. A népiskolai tanítás, a tantárgyakban való oktatás nem lehet ennélfogva öncél, hanem a nevelés szolgálatában kell állania. A tudás és ügyesség csak eszköz a nevelés főcéljához, a vallás-erköcsi jellemfejlesztéshez. E célból az iskolai tárgyakat úgy kell megválogatni, hogy már magában a tárgyban is meglegyen a jellemfejlesztő erő. Továbbá e tárgyakat egymással össze kell kapcsolnunk, mert céljuk az, hogy egy gondolkörnek tágitásán dolgozzanak, s hogy az így rendszeresen kitágított gondolkörből egy egységes és a jóra kitartóan törekvő akaratot teremtsenek; mert egyedül az ily akaratból származhatik a valódi vallás-erkölesös jellem. Ebből tárgyunkra nézve az következik, hogy minden egyes lecke magában vége nevelő hatással csak akkor bírhat, ha az egész nevelői eljárással összefügg, ha része oly egésznek, mely a nevelés szolgálatában állván, részeit is ugyane cél vezérli; továbbá, a ki e részt jól, t. i. a célnak megfelelően akarja kezelni, tudnia kell a viszonyt, melyben e rész az egészhez áll. Már pedig a mostani gyakorlati kiképzésnél erre tekintettel nem lehetünk, mert hiszen tanításunk nincs is úgy berendezve, hogy erre súlyt lehetne fektetni.

Növendékeink gyakorlati fellépése jelenlegi rendszerünk szerint csak vendégszereplés. A növendék nem ismeri a tanulókat; saját tapasztalásából nem ismeri a bevégzett anyagot s végre legnagyobb baj az, hogy tekintete egy igen közeli elérendő részleges célra lévén függesztve, a fő-célt rendesen szemei elől eltéveszti. Nem egyes leczkékre, nem a részletekre kellene kiváló ügyet fordítani, hanem a fődologra — a nevelésre. E célt csak akkor érhetjük el, ha az utolsó évfolyam majdnem teljesen a praxisnak lesz szánva. A növendék ne havonkint, talán csak egyszer tanítson (sajnálatos, még annyiszor sem tanít! Szerk.), hanem az egész évet a tanárok kritikus szeme láttára gyakorlattal töltsse be. Az egyik harmadban tanítson p. o. történetet az 5. és 6 ik osztályban, a második harmadban tegyük fel az anyanyelvet a 3. és 4-ikben, s végre harmadik harmadban a számtant az 1. és 2-ik osztályban. Ily módon valamennyi növendéket el lehetne egyszerre gyakorlatilag foglalni, s mind-

egyik egy önálló egészet alkotó és nagyobb feladatot kapván megoldásra, teljes erejével, ambíciójával, sőt szeretettel mélyedne is abba. Ez által lesz a tanítás összefüggővé s ebből folyólag nevelővé, így lesz a darabokból egy egész, a törmelékekből épület, a foszlányok helyett egész ruha.

S ezzel értekezésemnek végéhez értem. Hosszabbra terjedt, mint szándékom volt s mindennek daczára legtöbb állításmat csak amúgy mélyebb megokolás nélkül kellett oda állítanom, mert sem jelenlegi terem, sem időm a mélyebb behatolást meg nem engedte. Azt hiszem azonban, hogy ezen gyenge kísérlet is meggyőz mindenkit arról, hogy a gyakorlóiskola kérdése nem egyszerű, hogy vele sok más fontos kérdés összefügg; ilyen p. o. a képzőintézeti tanárok képzése, a tanítóképző intézetnek szakintézeté váló változtatása s ehhez mérten tantervének revíziója s még több kisebb rangú, de azért elég fontos más ügy.

Ez az ügy a nyitja tanítóképzésünknek. Oldjuk meg s magától fog lebonnyolódni tanítóképzésünk reformja.

Regézy József.

A tanítónövendékek gyakorlati kiképzése.

(Vége.)

Időt úgy kerítünk a tanítónövendékek gyakorlati kiképzésére, ha a IV. évfolyamot túlnyomólag gyakorlati kurzusnak rendezzük be. Az elméleti studiumoktól — kivéven a paedagógiaiakat — fel kell a IV. osztályt szabadítani. Hadd töltsék ez osztály növendékei a tanítási idő nagy részét a gyakorló-iskolában gyakorlati tanítással. Hogy miként kell a tantárgyakat, melyek a mostani tanterv szerint a IV. osztálynak teszik a penzumát, a megelőző három évfolyamra visszahelyezni és szétosztani; hogy nem volna-e czélszerű az elméleti tanításra nézve így elveszett negyedik évet oly módon pótolni, hogy egy prozeminárium-félét, vagy előkészítő osztályt állítsanak; hogy nem kellene-e a tanítóképzőbe lépő jelöltekre nézve az eddiginél magasabb műveltségi cenzust megállapítani: — ezek mind oly kérdések, melyeket a tanítónövendékek alaposabb gyakorlati kiképzésének a kérdése jöllehet mozgásba hoz, de vele csak indirekte függnek össze, ezért ez alkalommal kitérhetünk előlük. Elméleti tárgyaknak a negyedik osztályban megmaradhatnak, illetőleg fel volnának veendőek a következők:

1. A népiskolai tantárgyaknak speciális módszertana s a tananyagának módszertani feldolgozása. A megelőző osztályokban a neveléstan tanára már tanította a növendékeknek az általános tanítástant, sőt kurzorikus módon a részletes módszertant is. A negyedik osztályban pedig a részletes módszertant statarikusán, behatóbban ne a neveléstan tanára, hanem a szaktanárok tanítsák, még pedig kiki a maga szaktárgyának az oktatási módszertanát; a szaktanárok dolgozzák fel továbbá módszertanilag, vagy dolgoztassák fel a növendékek által, szaktudományuknak népiskolai penzumát is. A neveléstan tanárának a népiskolai tantárgyakból illetén feldolgozásra csak az irva-olvasás és a beszéd- és

értelemgyakorlatok jutnának. Azt hiszem, ennek haszna szembeötlő és nem szorúl hosszas bizonyításra. Elméleti tárgya volna a negyedik osztálynak

2. az általános neveléstan. A növendékek már elébb tanultak volt az általános tanítástant, tehát az értelmi és érzelmi nevelést; tanultak továbbá az iskolai fegyelemtartásról, tehát az erkölcsi nevelés alsó fokát. Most a negyedik osztályban ezeknek mintegy összefoglalásaként tanulják az általános neveléstant összefüggően, rendszeresen;

3. a neveléstörténet, mint eddig, és

4. az iskolai szervezettan.

Ezek volnának a IV. osztály elméleti tantárgyai, a melyeket heti 20 órán kellene tanítani; még pedig részletes módszertant, minden szaktanár a maga tárgyából 11, általános neveléstant 4, nevelés-történetet 3 és iskolai szervezettant 2 órán hetenként. Ezeket az elméleti órákat a napnak azon részeire kellene tenni, mikor a gyakorló-iskolában nincs tanítás, tehát délelőtt 10—12 vagy 11—1-ig, és délután 4—6-ig. A gyakorlóiskola tanulási ideje alatt pedig a IV. osztály növendékei részint oktatva, részint hospitálva mindig a gyakorlóiskolában tartoznak lenni. A tanítónövendékek gyakorlati kiképzésére nyerünk tehát annyi időt, a hány heti tanítási órája van a gyakorló-iskolának.

Ámde ennek a bőséges időnek alig lehetne hasznát venni a gyakorló-iskola mostani — osztatlan — szervezete mellett. Nagyon kétes becsű volna a IV. osztálynak fent vázolt átalakítása, ha csak egy tanítónövendék taníthatna, mint most, ugyanegy időben a gyakorló-iskolában. Nem elég tehát az időt szaporítani, az alkalmat a gyakorlatra is meg kell sokszorosítani. Más szóval: a tanítóképzők mellett fennálló osztatlan gyakorló-iskolák osztott iskolákká alakítandók át.

Az osztatlan népiskola már azon egy okból sem való gyakorló-iskolának, mert nem nyújt elegendő alkalmat a tanítónövendéknek a gyakorlatra, mivel egy osztálya lévén, benne egyszerre csak egy növendék taníthat. Ezért olyan lucus a non lucendo-féle. De még más okoknál fogva is alkalmatlan arra, hogy a tanítójelöltek benne szerezzék meg a nélkülözhetetlen gyakorlatot. Ennek a belátása nem mai, sem nem tegnapi keletű. Régebben az északnémet tanítóképzők egynémelyike mellett is volt osztatlan gyakorló-iskola. Tulajdonképeni hazája pedig Svájc volt, a honnét hozzánk is importálták. Csakhogy azóta szokatlan egyhangúsággal ellene nyilatkoztak a szakemberek mind, és irtagnak is alig maradt meg egy-kettő, annyira eltűnedezték még őshazájokban is. Czikkíró még 1872-ben, midőn a külföldi gyakorló-iskolák tanulmányozása végett tett nagyobb utazásáról visszatért, nyújtott be a közoktatásügyi miniszteriumhoz egy emlékiratot, a melyben törekedett bebizonyítani, hogy az egyszályú elemi népiskola sehogy sem alkalmas gyakorló-iskolának.*

* Lásd: a Magyar Tanügy cz. folyóirat. I. évfoly. 1872.

Jól tudom én, mivel szokták párhívei az osztatlan gyakorló-iskola szükséges voltát megokolni. Azzal, hogy ez a tömeges tanítás legnehezebb módja, erre kell tehát a leendő tanítókat képesíteni. „A ki az osztatlan iskolában tud sikeresen tanítani, — így szól az argumentum szóról-szóra — annak az osztott iskolában való tanítás csak gyerek-játék.“ Nincs kétség benne: az osztatlan iskolában legnehezebb a tanítás. Halmazával vannak mindazok a nehézségek, melyek a jó, az eszményi tanításnak közismert akadályai. Mintha csak készakarva rakásra hordták volna. De nem is esoda, mikor az osztatlan iskola nem egyéb, mint a rendes iskola pótlására a lehető legkorlátoltabb viszonyok kényszerűsége alatt kigondolt expediens. Az előtétel tehát, hogy az osztatlan iskolában legnehezebb a tanítás, megdönthetetlen igazság. De annál hamisabb a conclusio, hogy épen azért ebbe az iskolába kell bevinni a tanítónövendékeket a tanítói gyakorlat és ügyesség megszerzése végett. Épen megfordítva áll a dolog. Azt a növendéket, a ki a tanítás művészetében csak a kezdet kezdetén áll, a ki még alig tud egy kényszerítő kérdést formulázni, a kit egy nem várt felelet azonnal kihoz a sodrából, — legelőször is a tanítás legegyszerűbb, legkönnyebb módjába kell belevinni, és fokozatosan kell haladnia a könnyebbről a nehezebbre. Midőn tehát a kezdő növendéket mindjárt az osztatlan iskolába küldjük, hogy ott tanítson, a feje tetejére állítjuk azt a módszertani elvet, a melyet mindennap egész a megúnásig ismétlünk: hogy a könnyebbről haladjunk a nehezebbre, az egyszerűről az összetettre. Ennek az eljárásnak a fonák-sága legjobban szembeötlik, ha akármely tantárgyra alkalmazzuk. Ezen okoskodás szerint pl. a számtant az első osztályban az ezeres számkörön kellene kezdeni, ez nehezebb a megelőző számköröknél; a ki az ezeres számkörben jól tud operálni, annak a tízes számkörben való tájékozódás csak gyerekjáték. Valóban, iróniának is beillik, hogy ez a legimpaedagógikusabb ötlet — hogy t. i. az újoncz hadd kezdje a legnehezebbel — épen a paedagógia szakiskolájában van megvalósítva.

A gyakorló-iskolának tehát mintaszerűen berendezett, teljes hatosztályú iskolának kell lennie. Itt épen hatszor annyi alkalmuk lesz a tanítónövendékeknek a gyakorlati tanításra, mint eddig; ez a normális iskolának nyújtja a képét, és nem képezi, mint az osztatlan iskola, minden kigondolható tanítási nehézségeknek és akadályoknak a szemeszedett gyűjteményét. E hatosztályú gyakorló iskolában a negyedéves növendékek tanítsanak, még pedig egy-egy növendék egy hónapig egyfolytában egy előre elkészített és jóváhagyott terv alapján, a módszertan tanárának s a gyakorló iskola tanítójának felügyelete alatt. A gyakorló-iskola tanítója fog gondoskodni arról is, hogy a tanítás hézagtalan legyen, azaz, hogy a következő tanítónövendék, a ki társát felváltja, ott folytassa, a hol amaz abban hagyta. Az ő és a módszertan tanárának a gondja lesz továbbá, hogy minden növendék a gyakorló-iskola minden osztályában legalább is egy-egy hónapig tanítson.

De a gyakorló-iskola tanítója is legyen kötelees minden osztályban legalább egy-egy hónapig közvetlenül is tanítani. Erre a tanításra, továbbá a módszertan s a szaktárgyak tanárainak a mintatanításaira járjanak be hospitálni a III-adéves s az utóbbiakra a IV-edéves növendékek is.

Az osztályt nem vezető IV-edéves növendékek hat csoportra osztva állandóan jelen vannak társaik tanításán s azt a hetenként tartandó tanácskozásokon bírálgtják.

Az év utolsó harmadában a gyakorlóiskolai hat osztály mindegyikéből egy-egy osztatlan iskolát kombinálunk oly módon, hogy mindenik évfolyam tanulóinak egy hatodát együvé egy osztályba csoportosítjuk. A hat osztályból így hat osztatlan iskola válik. Ezekben a tanítónövendékeknek sokkal több alkalmuk lesz az e fajta iskola vezetésével is megismerkedni s ennek vezetésében is némi ügyességet szerezni, mint a mostani egyosztályú gyakorló-iskolában, a melybe csak három órára mennek be hetenként.

Hogy a tanítónövendékek gyakorlati kiképzése, úgy a mint most van, nem sokat ér, s hogy azt okvetetlenül reformálni kell, ez oly tény, mely már a köztudalomba átment. Szerény nézetem szerint kettőt kellene e végből megtennünk: a tanítóképző IV. évfolyamát túlyomólag gyakorlati évvé átváltoztatni és minden tanítóképző mellé osztott hatosztályú iskolát állítani gyakorló-iskolának. Ezt törekedtem általános vonásokkal vázolni és azt hiszem, ügyfeleim legnagyobb része ebben egyetért velem.

Radó Vilmos.

Gyakorlati kiképzés.

(Válasz Grézló János gyakorlóiskolai tanító úrnak.)

A „Gyakorlati kiképzés“-ről (februáriusi füzet II alatt) szigorú tárgyilagossággal írt cikkemet Grézló úr is szíves volt elolvasni. Csakhogy, úgy látszik, igen erősen hatott rá a „11 pontba foglalt attikai só“ (pedig isten látja lelkemet, nem akartam vele senkinek ártani), s hogy a hatást ellensúlyozza, ő már nem sóhoz, hanem bors- és paprikához folyamodott. De cikkével nem tett jó szolgálatot az ügynek; mert komoly és meggyőző ellenérvek helyett a gúnyt használta. Nem gondolta meg, hogy a gúny kétélű fegyver!

Grézló úrnak támadó kritikájára és megokolhatatlan gúnyolódásaira csak röviden akarok reflektálni. Válaszomban törekszem a védelemre szorítkozni, de a cikkíró úr modora következtében kénytelen vagyok itt-ott — a mennyiben e lap komolysága megengedi — a támadáshoz mérni a hangot; habár abban egyáltalában nem tartok vele, mintha a gyakorlati kiképzés égető kérdését kerek tagadással vagy pedig rossz helyen alkalmazott gúnyval lehetne megoldani.

Azon igazságot, hogy „a gyakorlati kiképzés jobb is lehetne“, nem én mondtam ki először! Ismerek képzőket, hol a gyakorló-iskola valódi mintaiskola s a tanítójelöltek gyakorlati kiképzése lehető legjobb; de viszont ismerek oly állami képzőket is, melyeknél a gyakorlati képzés jobb is lehetne. Azért írtam én: „a gyakorlati kiképzés nemely képzőben jobb is lehetne!“ Vagy nincs cikkíró úrnak e téren saját tapasztalata?!

Czikkemben senkit sem akartam sérteni. Én csakis az ügy érdekében szólaltam fel. Tapasztalás diktálta tanácsaimat senkire sem akarom rátukmálni; de mindaddig, míg hazánkban csak egy oly képző is van,

melynél a gyakorlati kiképzés hiányos, a jóakarató tanács mindig megszívlelendő. Hiszen, ha „az intézetből kilépett tanító a gyakorló-iskola tükre“, mit mond G. úr akkor, ha valamely képzőnél ezen tükör torzképet mutat?!

Azt igen jól tudom, hogy „semmi sem tökéletes a világon“; de abból nem az következik, hogy ne törekedjünk a tökéletesedés után.

Ajánlom G. úrnak, vesse össze állításaimat a tényekkel s meg fog győződni, hogy abszurdumokat nem állítottam. Különben állításaim értékéről meggyőződhetik úgyis, ha figyelemmel kíséri higgadtan gondolkozó szakférfiak ugyanezen tárgyról nyilvánított véleményeit.

Távol legyen tőlem azt hinni, hogy a gyakorlati képzés tökéletessége a 11 ponttól van függővé téve. Azonban G. úr is csalódik, ha azt hiszi, hogy ezen képzés azonnal „tökéletes“ lesz, míhelyt a módszertant a gyakorló-iskola tanítója fogja tanítani. Miért? A feleletet megtalálja a Radó-féle jeles értekezésben is!

Nem nyertem megbízatást arra, hogy M. J. úr ezikkét is védjem a támadás ellen; de annyit mondhatok én is, mert ebben velem teljesen egyetértek, hogy a gyakorlati iskola csakugyan „experimentáló műhely“, a hol nemcsak „legjobb módszerrel tanítanak és hova a tanítójelölt tanulni jár“, hanem oly mintaszerű elemi népiskola, melyben a jelölt a szó legszorosabb értelmében „experimentál“. Sőt többet mondok! A gyakorló-iskola egyes rendkívüli esetekben „kísérleti állomás“ is, hol az elméleti és gyakorlati paedagógia terén fellépett újítások valódi értékét meg kell vizsgálni, mielőtt azok általános elfogadásra ajánlatnának.

Szerény nézetem szerint azért van gyakorlati iskola, mert van tanítóképző és nem megfordítva. Ebből következik, hogy az előbbinek kell az utóbbihoz alkalmazkodni. Mindkét intézetben egy szellemnek kell uralkodni s éppen azért nem lesz a gyakorló iskolai tanító „automatásina“, ha a képzőben hirdetett elveket az összes szaktanárok és a gyakorló-iskolai tanító kölesönös megállapodása után gyakorlatba átviszi!

Abban igaza van, hogy „a tanári oklevél módszertani kalkulusa nem elégséges garancia ahhoz, hogy az illető tanítási módszere exczellens“. Azonban ezt mondja G. úr: „Nevetséges abszurdum volna, ha az újonnan kinevezett tanár, kinek még semmi garancia nincs didaktikus mivoltáról (hát a kalkulusa tanítási gyakorlatokból semmi?! a tanítás terén mesternek adjon utasítást“. Ez határozott elferdítése az én egyik állításomnak. Nem állítottam, mert józanul nem is állíthatok oly nevetséges dolgot, hogy az újonnan kinevezett, vagy bármilyen tanár „utasítsa“ a gyakorló-iskola tanítóját; mert ha utasításra szorul, akkor már nem odavaló, egy perczig sem tűrhető meg helyén. Én csak azt mondtam: „A gyakorló-iskola tanítója eljárásának teljesen egyezni kell a paedagógia tanára által hirdetett elvekkel. A ki a gyakorló-iskola vezetésére vállalkozik, annak le kell mondani teljes függetlenségéről.“ Ebből is kitűnik, mily szemüvegen keresztül olvasta el G. úr ezikkemet! Ezt a nézetemet most is vallom, ebből nem engedek egy betűt sem, s ezt meg nem döntötte G. úrnak szellemi gimnasztikája.

Örömmel veszem tudomásul és magam is készséggel elismerem G. úr cikkének azon részét, a mely gyakorlóiskolai tanítóink buzgalmáról és önképzéséről általában szól, de ha a gyakorló-iskolai tanító szakmájába vágó munkákat tanulmányoz, csak magasabb szempontból felfogott kötelességét teljesíti, a melyet kiválóan fontos helyzete ró reá. Hogyan utasíthatnók vissza máskülönben azon tanítók által emelt vádat, hogy a fiatal tanítónemzedék további önképzésével nem törődik?!

Hogy a tanítójelölt az eljárást „pl. a számtant nem egy-kétszer, hanem a III. és IV. évfolyamban legalább is 140—150 alkalommal látja és gyakorolja“, — bátorkodom a matematikával meg a szakavatottsággal hadi lábon álló számításnak jelezni, s míg G. úr odavetett állítását be nem bizonyítja, addig, ha megegyedi, csak megmaradok azon nézetem mellett, hogy „a leendő tanító (pl. a számtant) majdnem kizárólag úgy fogja tanítani, a mely módon azt a szaktanártól látta“. Nézetem mellett szól a ministeri tanterv azon utasítása is: „A tanítóképezdei tanításnak a népiskolai tanítás előképének kell lenni“.

Grézló úr nem hiszi, hogy volna oly képző, hol tan- és vezérkönyvgyűjtemény nem volna s gúnyolódik azon, hogy tanácsommal kissé elkéstem. Igaz, hogy baj az, ha valakin ilyesmi megesik, s épen azért annak bebizonyítása végett, hogy tanácsommal szoktam néha korán is érkezní, a következőket bátorkodom neki elmondani. Midőn 1885-ben a csáktornyai állami képzőhöz kerültem, ott tan- és vezérkönyvgyűjteményt nem találtam. Az intézet tisztelt igazgatója előtt azonban alkalmilag felhozta, hogy a boldogult Dr. Emericz az iglói képzőnél a gyakorlati képzés emelése czéljából tan- és vezérkönyvgyűjteményt létesített s azt a növendékek használatának átengedte. Ezen beszélgetés után (G. úr is fog arra emlékezni) az igazgató úr 1886-ban (április hóban) felkérte a tanári kar tagjait, hogy említett czélra nélkülözhető könyveiket bocsássák a növendékek rendelkezésére. A felszólítást tett is követte. A gyűjtemény létre jött s alulírott gondozására bízott. Később a népkönyvtárral „Ifjúsági könyvtár“ czím alatt lett egyesítve. Tehát Csáktornyan tanácsom gyümölcsöt termett! Talán Grézló úr is helyesnek fogja tartani, hogy ez és minden ilynemű gyűjtemény tulajdonképen a gyakorló mellé volna állítandó s a gyakorló tanító, vagy a paedagógia tanárának kezelésére volna bízandó! Különben, ha G. úr be tudja bizonyítani, hogy tanácsommal csakugyan elkéstem, csak ülni fogok!

Grézló úr támadó jellegű cikkének 10. bekezdésében felsoroltak után felkiált: „Ha ezeket eddig nem tudta czikkiró, csak sajnálni való tényt konstatálhatok.“ Hát vegye tudomásul, hogy mindezeket már akkor tudtam, mielőtt a módszertanból kalkulust nyertem volna. De hogy ezen a tanterv utasításai által is megkövetelt teendők nem „minden“ képzőnél vannak lelkiismeretesen végrehajtva, sajnálattal kellett tapasztalnom. E szerint, ha van mit sajnálnia, mást sajnáljon! Ha pedig kívánja, e ponttal körülményesebben is foglalkozhatunk!

Azon követelést, hogy a II. éveseket hetenként egyszer 2½ napra átküldjük a gyakorló-iskolába hospitálni, s velük — saját szavaim szerint — a tanító minden szavát feljegyeztetjük, „támadó“ úr nem tartja paedagógiai kínzásnak. Felfogás dolga! Az ő nézete szerint „szük-

séges minden mesterséghez egy kis előleges szemlézés (!) is. Az a szabóinas sem fog egyszerre a frakk vagy a tábournoki mente megvarrásához; hanem előbb megnézi, hogy a mester miként fogja meg az ollót meg a tűt. Kissé triviálisnak, a tanítás művészeténél bizonyító erejűnek nem tartom e hasonlatot, de azért, mert felvétellett, folytatom. Hát kérem, azon kezdő szabóinas hiába szemléli (!) a frakk vagy a tábournoki mente varrását. A magasabb műfogások ránézve nem léteznek s csak azt látja, hogy a kitanult szabó mily szép frakkot vagy tábournoki mentét képes varrni, de egyebet nem vesz észre, mert addig legfeljebb csak tübő fűzni tanult. Mily egészen más eredménnyel figyel meg (és nem csak szemléli) azonban az inas mesterének munkáját, ha a varráshoz megkövetelt fogásokat már neki valaki megmagyarázta! Így áll a dolog a tanító-inassal is! Csak a IV. éves képes a gyakorló-iskolában szemlélt tanításon okulni és tanulni, a kezdő II. éves, ki csak 1—2 tantárgy módszerét ismeri, azonban nem!

Czikkemben szóval sem érintettem azt, hogy a képzőtanári állásra „kvalifikált“ gyakorlóiskolai tanítóból ne legyen rendes tanár, esetleg „nagyon derék“ igazgató. Nincs kifogásom az ellen, ha például Grézló úr, hogy saját szavaival éljek, „marsall-botot“ hord tarsolyában! Hanem igenis említettem, hogy a gyakorlóiskolai tanító csak a mintaiskolának éljen; mert ügyis eléggé el van foglalva s nem igen ér rá a mintaiskolának hátránya nélkül még a képzőben valamely tárgyat tanítani. A csáktornyai képzőnél pl. a tornát a gyakorlóiskola tanítója vezeti. Vessük össze már most a képző és a gyakorlóiskola órarendeit! A gyakorló-iskolákban van hétfőn és csütörtökön 4— $\frac{1}{2}$ 5-igének, a képzőben ugyanakkor torna. Melyik lesz tehát tényleg megtartva?!

Hogy G. úr elmondhassa, hogy mégis jól ítélte meg az én tanácsaimat, szolgálhatok egy csakugyan elkésett tanácscsal. A helyett, hogy személyeskedésbe átesapó polémiát kezdett, tanácsosabb lett volna, ha inkább kifejti vala, mily irányban kívánja ő a gyakorlati képzést reformálni.

Ujváry Mihály.

A tanítóképző-intézeti zenetanításról.

Belső öröm érzelmével olvastam a „Magyar Tanítóképző“ I. füzetében, hogy egyesületünk a vallás- és közoktatástügyi miniszter úrhoz benyújtott kérvényben a tanítóképző zenetanárok számára is a rendes tanárok fizetését kérte. Bizton reméltük ugyan, hogy a fizetésjavítás sorrendje nálunk fog megkezdődni, mert hisz fizetésünk javítása elvben 1880. évben ismertetett már el az által, hogy Trefort Ágoston azt az akkori időklöz és viszonyokhoz mérten 200 frttal javítva terjesztette be a képviselőház pénzügyi bizottságához, mit — fájdalom! — a bizottság az ország mostoha anyagi viszonyaira mutatva, elejtett. Daczára a mellőzésnek szívünk mélyéből örvendünk a rendes tanárok helyzete javulásán, mert biztos a reményünk, hogy közel jövőben rajtunk lesz a sor.

Helyén valónak találom azonban, hogy most, mikor a képzőintézeteknél bizonyos reformok terveztetnek, az irányában elhibázott zene-

tanítás módosításáról se feledkezzünk meg. Hazai képzőink gyakorlati feladatai közé tartozik — azzal legyünk egyszer s mindenkoron tisztában — kántortanítók képzése. Ezt kívánja tőlünk a törvény, ezt az eszélyesség, a humanizmus növendékeink iránt, azt továbbá az iskola és az egyház. Mindnyájan tudjuk, hogy a tanítói díjazás a legtöbb esetben elégtelen, s az ebből származó anyagi bajokat, nyomort leggyakrabban a kántorságból eredő mellékjövedelem teszi elviselhetővé. Nálunk műveltebb és anyagilag is jobb helyzetben lévő nemzetek, mint pl. a nagy Németország is, azon nézet mellett foglalt állást, hogy a kántort a tanítótól el nem szabad, el nem lehet választani. Ennek megokolását majd később fogom ismertetni.

Husz évi szomorú tapasztalat beszél a zenetanítás ferde és hiányos voltáról. Valljuk be őszintén, hány esetben voltak ifjaink azon helyzetben, hogy kántori állást is betölthessenek. Nem tapasztaltuk azok elmaradottságát és képtelenségét ezen állások betöltésénél és nem húzták-e a rövidebbet a pályázatoknál megjelent idegen nemzetiségű, valamint a felekezeti képzőkből kikerült ifjakkal szemben? Vagy mivel lehet magyarázni, hogy 20 év alatt 15 ezer (? Szerk.) idegen országból bevándorolt kántor nyert hazánkban állomást? Hol rejlik ennek az oka? Részint abban, hogy a tanítóképzőbe jövő ifjaink közül alig hoz egy-egy némi zenei ismeretet magával, miglen Németországban a képzőintézeti tanfolyamot megelőzőleg az úgynevezett praeparandiában két évig zeneoktatást nyernek; mi pedig a felvételnél az ifjak zenei képzettségére és tehetségére semmi tekintettel nem vagyunk. De a fő ok a képzőintézeti zenetanítás rendszerének hiányosságában keresendő.

En a képzőintézeti zenetanításnak kettős feladatot tulajdonítok: egy általánost és egy különöst. Az általános az ifjú szellemére és kedélyére eszthetikailag, nemesítőleg és képzőleg kíván hatni. Művelt embernek nemcsak sokat tudni, hanem nemesen érezni is kell, a tudomány is csak akkor lesz gyümölcsöző, ha az a szív és kedély melegében érik. Míg a tudomány az értelmet világosítja fel, addig a zene az érzelmeket teszi sajátjává; sőt eszékölzi, hogy a tudomány képei a szív melegében ideálisabb, magasztosabb szint öltsenek, s az egyes tantárgyak a kedélyvilágban mintegy egységet, összekötő kapcsot nyerjenek. Könnyíti az oktatás munkáját és növeli eredményét, mert ha kimerítő tanulás után lehangoltság áll be, megint az ének és zene az, mely, mint harmat a növénynek, elevenséget és frissiséget kölcsönöz s új munkára képesít. Ezen elvitázhatlan fontosságánál fogva az ének-zenének egy iskolában sem volna szabad hiányoznia.

Ha az ének-zene csak ezen általános elv szolgálatában állana is, elég fontos volna arra észve, hogy tanférfiaink több figyelemre méltassák. Van azonban a zenetanításnak egy különös célja, t. i. az, hogy a képzőintézeti ifjak szakképzettségéhez lényegesen járul. A leendő tanítónak érteni kell mindenekelőtt a népiskolai énektanításhoz. Ehhez szükséges, hogy ő maga is alaposan tudjon énekelni. Fölötte fontos és szükséges továbbá az ének módszerében való jártasság és tájékozottság is, nehogy az énektanító járatlanságánál fogva a gyermek hangját még zsenge korában rontsa el. Szükséges, hogy éneklés közben saját beszélő szervének megkimélése céljából valamely hangszert tudjon játszani, melyre zenei

és paedagógiai tekintélyek egy része a hegedűt találja legalkalmasabbnak. A hegedű hangja különbözik az énekhangnak színezetétől s ezáltal kellő módon kiválik; a hegedű könnyen kezelhető, nem gátolja a beszéd használatát, megengedi a tanítónak az egyenes testállást (fegyelem tekintetében nagy jelentőséggel bíró körülmény) s könnyen tartható jó karban.

A tanítóképzőnek végre feladata, hogy az egyházak számára tanítót és orgonistát egy személyben adjanak. A községek nincsenek abban a helyzetben, hogy külön tanítót és orgonistát fizessenek. Az orgonistai teendők végzésére különben is legalkalmasabb egyének a tanítók, kik foglalkozásuknál fogva is már a nép és egyházi élet közepette állanak, s így legtöbb biztosítékot nyújtanak ezen állás komoly és sikeres betöltésére.

Ezen itt érintett okokból kifolyólag a képzőintézeti növendéknek tanulnia kell *a)* éneket, *b)* énekmódszert, *c)* hegedülést, *d)* zongorázást, *e)* orgonálást, *f)* zene-elméletet és összhangzattant.

Az énekben való jártasság a növendéktől a hangjegyek eltalálását (kétszervont *g*-ig), nemkülönben a négy ($\sharp$ és $\flat$) előkészítőjegy úgyszinté a kemény és lágy létrák használatát követeli meg. Ennek szükségessége magából a népdalból vezethető le. Minden rythmust, dynamikát és melódiát illető zönge-viszonyok, melyek a népdalban előfordulnak, taníttassanak, gyakoroltassanak és neveztesse meg. Nem a népiskolába való, a mi a népdal körén kívül esik.

A módszertanból tudnia kell megint a hallás és hangjegyek szerinti tanításnak módját. Azon gyermekek, kik már az iskolában értelmes énektanításban részesültek, az életben is minden alkalmat meg fognak ragadni, a hol éneklésre alkalom nyílik. Dalkörök is vannak már hazánk különböző vidékein, azok természetesen vezetője, a tanító, a népre ezen szempontból is nagy hatással lehet.

A hegedülés nem könnyen sajátítható el, mivel a hegedűn a hangokat előbb ki kell keresnünk. A hegedülésben oly ügyesség szerzendő meg, a minő az ének sikeres tanításához szükséges. Tiszta és biztos játszás e hangszeren főkellék. E cél biztosítása tekintetéből szükséges, hogy a növendék a hegedű tanulását már az első osztályban kezdje meg. A hegedű használatának czélja a tüdő megkímélése lévén, őszintén sajnálnunk kell, hogy az a női tanítóképzőkben tantárgyul nem vétetett fel, holott éppen a tanítónők szorulnak fokozottabb mértékben a tüdő kímélésére. Ujjaik ügyességénél fogva teljesen alkalmasaknak látszanak annak megtanulására.

A zongora az orgonán játszást készíti elő. Nem szándékunk követelni, hogy mindegyik növendékből kettő zongorázó legyen. Ha a fiatal ember annyira viszi, hogy napi fáradalmai után képes a maga és családja örömeire és vigasztalására egy-egy kedveltebb népdalt eljátszani, akkor czélját elérte.

Az orgonálás magában foglalja az egyházi ének, korál, elő- és utójátékban való jártasságot, mint ezt a gyakorlat már évszázadok óta megállapította. A harmad- és negyed-osztálybeli növendékeknek nyujtassék alkalom saját felekezeteik egyházában az Isteni tisztelet minél gyakrabbi végzésére.

A zene-elmélet foglalkozzék az általános elmélettel, összhangzattal és szerkesztéstanal. Semmi sem képes a gyors olvasást és eltalálást oly mértékben elősegíteni, mint az ezen tárgyakban való jártasság. Az írásbeli gyakorlatok a zongora- és orgona-órákban készítenődök el, melyben a növendékek úgy is csak részben vannak elfoglalva. Egy kis összehasonlítás végett az alábbiakban közlöm a mi állami intézeteink és a Németországi tanítóképzők zeneoktatása számára előírt óraszámot:

Osztály	ének	módszer	hegedű	zongora	orgona	eimélet és összsh.	összesen
I. nálunk	2	—	—	2	—	—	4
I. Németországban	1	1	1	2	—	$\frac{1}{2}$	$5\frac{1}{2}$
II. nálunk	1	—	1	1	1	—	4
II. Németországban	1	1	1	1	2	$\frac{1}{2}$	$6\frac{1}{2}$
III. nálunk	1	—	1	1	1	—	4
III. Németországban	1	1	1	1	2	$\frac{1}{2}$	$6\frac{1}{2}$
IV. nálunk	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	—	2
IV. Németországban	1	1	1	1	1	$\frac{1}{2}$	$5\frac{1}{2}$
Összes óraszám nálunk							14
Németországban							24

A szabályrendelet megemlíti ugyan az összhangzattan tanítását is, de különórákról, melyekben az tanítassék, nem gondoskodott. Tantervünk kivihetlensége a IV. osztálynál tűnik fel a legszembetűnőbbben, heti két órában tanítani kell: éneket, hegedűt, zongorát, orgonát, összhangzattant és énekmódszert, melyek mind fontos, meg nem rövidíthető és el nem hagyható tárgyak. Lehet-e annyit egyszerre sikerrel tanítani? A németországi képzőintézeti tanárok, heti $5\frac{1}{2}$ órában tanítják fönemlített tantárgyakat a IV. osztályban.

Az itt fővonásaiban érintett gondolatokkal csak röviden kívántuk nézetünket a zenetanításról elmondani, legközelebb a jelen rendszer ferdeségeit és hiányait kimerítően óhajtjuk fejtegetni. Hogy egy minden tekintetben óriás haladást tett nemzet 20 éven át hogyan tudta a kedélyt, szívet nemesítő és képző tárgyat, a zenét, oly hidegvérüleg ignorálni, azt valóban nem vagyunk képesek megfejteni.*

Egner Adolf, tkép. zenetanár.

* Általános és, valljuk be őszintén, jogos is a panasz, hogy különösen az állami tanítóképző intézetekben a zeneoktatás eredménye nem kielégítő, az ezen intézetekből kilépett ifjak nem tudnak megfelelni a kívánalmaknak s ezen a téren nem állják ki a versenyt a felekezeti intézetekből kilépett ifjakkal, a kik e tárgyból gyakran több gyakorlatot és a célznak megfelelőbb oktatást nyernek intézeteikben. A felvételnél nem vagyunk semmi tekintettel az ifjak zenei előképzettségére; a tantervben az ének- és zeneoktatás számára kitűzött cél s ezzel kapcsolatban a tananyag mennyisége és beosztása sem kielégítő, a gyakorlati élet s különösen a kántorképzés szempontjainak meg nem felelő; a tanórák száma felemelésre vár. Egy szóval a képzőintézeti zeneoktatás több lényeges javításra szorul; s ezért örömmel üdvözöljük mostani közoktatási kormányunk azon kezdeményezését, a mely évtizedek mulasztásait szándékozik helyrehozni. A tervezett reformok azonban az elmélet sivár mezejébe vetett magvak lesznek mindaddig, míg zenetanáraink rendes tanárokká tétetvén és rendes tanári fizetést nyervén, nemcsak névleg, de tényleg is be nem olvasztatnak a tanári karokba.

A közoktatásügyi kormány egyelőre az országos közoktatásügyi tanács útján szándékozik rendezni ez ügyet. A tanács által kiküldött albizottságban három képzőintézeti tanár foglal helyet; habár bizunk a meghívottak kipróbált belátásában, alapos tájékozottságában és tapintattal párosult erélyében, hogy az ügy megoldása helyes irányban fog történni; de az ügy érdekében mégis kívánatos, jogos és méltányos, hogy a képzőintézeti szaktanárok véleménye is meghallgattassék ez ügyben oly módon, hogy közülük többek részvételével ánkét alakíttassék.

Míg egyrészt a magas kormánynak ezt az alázatos kívánságot figyelmébe ajánljuk; másrészt a tanítóképzőintézeti zenetanároknak érdekében van, sőt talán minden az ügyhöz értőknek kötelessége is, hogy tapasztalataikat előadván a képzőintézeti zeneoktatás hiányait teljesen megvilágítván, a jövőre nézve véleményeiket szabadon, leplezetlenül előadván, — a zeneoktatás reformjába legalább így — közvetett úton befolyjanak. Lapunk, mint a tanítóképző tanárok organuma, feladatához híven megnyitja a vitát és a szerkesztőség tisztelettel kéri a fent jelzett irányban a hozzászólásokat. Kötelességünknek tartjuk részünkről az ügy helyes megoldását úgy a hazai mint a külföldi viszonyok megismertetésével is elősegíteni. Jelen számunkban a jelzett czélből a budai „Paedagogium“ zeneoktatásának ismertetését kezdjük meg egyrészt azért, mert az állami intézetekben van a nagyobb baj, s az itt feltüntetett példa viszonyainkat közvetlenebbül érinti, másrészt ez intézetben már körülbelül egy évtized óta létesült, tehát ki is próbáltott több oly üdvös reform, a melyeknek általános megvalósítása állami tanítóképző intézeteinkben épen most kívántatik.

Tisztelettel kérjük azonban a felekezeti tanítóképzőkben működő kartársainkat is, hogy a zeneoktatás általános nyilvános szintjének emelése czéljából az intézeteikben divatozó eljárásait, habár röviden is, megismertetni sziveskedjenek. Szerk.

Észrevételek és javaslatok a tanterv módosítására.*

Neveléstani tárgyak.

I. Osztály. Heti óraszám 3. Az első osztályban a tanterv által előírt embertan, t. i. testszervezetten és egészségtan tananyaga nincsen részletezve. A tantervben külön megemlítendőnek vélem az iskolai egészség-tan, az életmentést, a szokottabb gyermekbetegségeket, valamint azon betegségek kórtüneteit, melyek miatt a gyermek az iskolából ideiglenesen vagy véglegesen kizárandó.

A lélektan tananyaga még hiányosabb. Csupán a gondolkodó tehetőség főbb nyilvánulásairól emlékezik meg a tanterv, mondván: „A lélektanból annyi tanítandó, a mennyit az érzékekről szerzett ismeretek kapcsában, a képzetről, fogalomról, itéletről, következtetésről egészen elemiesen, gyakorlatilag meg lehet tanítani.“ Ez felette kevés és hiányos. A lélek összes tehetségei ismertetendők, még pedig az érzéki észrevételekből kiindulva, a gyermek testi és lelki fejlődésének mozzanatait figyelemmel

* Beterjesztették az egyesület választmányához annak felhívására a kolozsvári állami tanítóképző intézet tanárai a következő megjegyzés kíséretében: „A felhívás értelmében tanári testületünk nem bocsátkozott az egész tanterv megváltoztatását célzó részletezésbe, csak a legszükségesebb módosításokra szorítkozott. Nevezetesen a neveléstan, magyar nyelvtan és történelem tantervének módosítására. E tárgyakra vonatkozólag mindegyik szaktanár, a testület által megvitattott, de saját véleményét eredeti szövegben közli.“ A javaslatok a tanítóképzők tantervét illetik. Szerk.

kisérve és számos példát a gyermeki életből és saját magunk megfigyeléséből felhozva, kell megismertetni a képzetet, a figyelmet, az emlékezetet, képzelmet, fogalmat, itéleteket stb. A lélektan ezen részével a logika főbb szabályainak tanítását is össze lehet fűzni. Megfigyelésre alapítva tanítandók a lélek érzelmi nyilvánulásai, valamint az ösztönök és az akarat is; végül a lélek egyéniségét alkotó tulajdonságok. Így a lelki életnek kibontakozását fokozatosan, gyakorlatiasan és szemléletileg tanulják meg a növendékek, mi által reá vezetettnek a gyermeki élet megfigyelésére és tanulmányozására. E közben utalni kell azon nevelési mozzanatokra is, melyeket a lelki élet fejlesztésénél szem előtt kell tartani. A logika megfelelő részénél legezélszerűbben lehet a tanmódokat (inductio, deductio) ismertetni. Valamint a fogalmak helyes meghatározására, a tanítási képesség egyik lényeges kellékére vezetni a növendékeket.

A lélektan, így tanítva, megéri a növendéket a paedagógia, különösen a módszertan megértésére s haszonnal és kedvvel való tanulására. Mert a következő tananyag mindig világosabb és okadatoltabb lesz előtte, minél több alkalma lesz annak tételeit a lélektan törvényeiből levezetni. A lélektan egyszersmind a leghatalmasabb nevelési eszközzé válik magára a leendő tanítóra nézve is, mert a lelki állapotok vizsgálása önismeretre vezet és midőn mások lelki fogyatkozásait felismeri, akárhányszor önmaga birájává lesz!

Feleslegesnek, sőt heti 3 óra mellett soknak tartom az írva-olvasás és beszédgyakorlat feldolgozását az I. osztályban. A növendék nincs eléggé előkészítve ezen tantárgyak módszerének megértésére.

II. Osztály. Heti óraszám 3. A II. osztály tananyaga igen helyesen van megjelölve az 1. pont alatt. A népiskolai tantárgyak módszere történeti alapra fektetve. Ezen felül szükségesnek tartom az elemi népiskola és az ismétlő iskola tantervének ismertetését is fölvenni a II. osztályba. Továbbá nincs a tantervben említés téve az iskolai rend — és fegyelemtartás vezetéséről; a tanmenet, tanmód, tanalak, a kérdésalkotás és a kérdések logikai, nyelvi és didaktikai kellékeiről. A 2. pont alá foglalt: „elemies lélektani ismeretek és ezeknek rendszerbe foglalása“ felesleges, ha a lélektan az I. osztályban a mondott értelemben tanítatik. Azt azonban igen helyesen jegyzi meg a tanterv, hogy a lélektan egyes szabályai az egyes tantárgyak módszerénél gyakorlatilag alkalmazandók.

A gyakorlati tanítás szemlélésére nézve nem elég világos az utasítás. Tizenöt évi tapasztalásom e téren a következő eljárásra vezetett: Kettőnél több növendék nem mehet egyszerre a gyakorló-iskolába a tanítást szemlélni, mert ott, hogy a tanterv értelmében a népiskola minden tantárgyának tanítását egyhuzamban láthassák, legalább egy fél hetet (2½ napot) kell egy huzamban eltölteniök. Ha tehát csoportosan mennének a gyakorló-iskolába, ez megakadályozná a képzőintézetben a II. osztályban a tanítás menetét. Két növendék mulasztása nem okoz fennakadást és ezeknek mulasztásait könnyebb is utánpótolni, mintha 5—6 növendék mulaszt. A tanítás egész menetének és az összes tantárgyak tanításának megfigyelését sem lehet egyszerre kitűzni a még járattalan növendéknek. A megfigyelésnek és jegyzésnek lépéstartva kell haladni a módszertan tanításával. A gyakorló-iskolában jegyzett gyakor-

lati tanítást vagy fegyelmezési eljárást, szemléltető minta gyanánt (ha az valóban mintaszerű) kell a módszertan tanításánál felhasználni. Ezenfelül a módszertan tanára készítsen maga is minta-tanításokat vagy merítsen ilyeneket kettő szaklapokból. Ezen minta-gyakorlati tanításokat a növendékekkel elemezzük, a módszertani eljárás mozzanatait belülről levezzetjük és így lassan-lassan önállóságra jutnak a tanítás terén már a II. éves növendékek is, úgy hogy könnyűséggel és az ügyesebbek majdnem kifogástalan módszertani helyességgel dolgoznak ki írásban hetenként egy gyakorlati tanítást.

III. Osztály. Heti óraszám 3. Ezen 3 órából kettő a neveléstan tanítására esik, egy a gyakorlati tanításra. A neveléstan tananyagához a IV. osztály számára előírt iskolai szervezettan, anyakönyvek, naplók, leltárak ismertetését a III. osztályba sorozandónak vélem, miután ezen osztály növendékei már gyakorlatilag tanítanak, tehát ismerniük kell az iskolai élet minden mozzanatát. Az iskolai szervezettant kiegészítőnek tartom az 1868: XXXVIII. törvényezikk és az 1876: XXVIII. törvény és a néptanítók nyugdíjazásáról szóló törvény főbb és fontosabb részeinek ismertetésével.

A gyakorlati tanításra szánt heti egy óra igen kevés — ezt 3-ra fölemelendőnek tartom. Hogy ez által az egész osztályra óratöbblet ne keletkezzék, úgy vélem czélszerűen elintézhetni (a mit én a gyakorlatban eddig is követtem), hogy a heti 2 órán csak 2—2 növendék menjen a gyakorlóba tanítani és a gyakorlóiskolai tanító felügyelete alatt tanítsanak. Természetesen a tananyag megjelölése és annak kidolgozása szabályszerűen történik. A tantervben kijelölt heti egy órán szintén 2 növendék tanít, de ekkor már az egész osztály és az igazgató is jelen vannak és ezen tanításokat együttesen megbírálják. Ezen nyilvános tanításra az bocsátatik, a ki már egyszer vagy kétszer a gyakorló tanító jelenlétében tanított. Ezen eljárás fokozatos és a növendékek több bátorsággal fognak a tanításhoz.

IV. Osztály. Heti óraszám 6. Ezen 6 órából a tanterv értelmében 2 óra esik a neveléstörténet tanítására, 3 óra gyakorlati tanításra és egy óra a tanítások megbírálására. A nevelés és oktatástan történetének tananyaga nincs kijelölve, a tanterv csupán azt az utasítást adja, hogy különös tekintettel kell lenni a népiskola fejlődésére.

Véleményem szerint a neveléstörténet tanítását nem szabad egészen filozófiai alapra fektetni, mint a hogy azt az enemű tudományos művekben találjuk. A neveléstörténetből ki kell emelni azon mozzanatokot, melyek a nevelés és oktatásnak új irányokat adtak, de feltüntetni azt is, hogy ezen irányok miként fejlődtek az emberi művelődés haladásából szükségképen. Azért a neveléstörténet háttere a történelem és művelődéstörténet legyen. Ismertetni kell az eszmék bajnokait, a nevelés szent ügyének martirjait és ezeknek nem száraz élettörténetét, hanem beható jellemrajzát kell adni, hogy a növendék az ő eszméikbe bele élje magát és így őket megértse!

A gyakorlati tanításra szánt 3 óra ezen osztályban is kevés. A népesebb tanítóképző intézetekben 20—25* növendék van a IV. osztály-

* Sőt néha 30—35 is!

ban. Heti 3 órai gyakorlati tanítás mellett az egész tanéven át legfeljebb 4—5 tanítás esik egyre; tehát még annyi sem, hogy a népiskola minden tantárgyából legalább egy tanítást mutathasson fel minden növendék. Szükséges volna, hogy a IV. éves növendékek közül fölváltva egy-egy mindennap menjen a gyakorló-iskolába és ott egy egész napot töltsön részben hallgatva a gyakorlóiskolai tanítót, és közben egy-két órán át tanítson is. A tananyag természetesen előre kijelölendő és kidolgozandó lenne itt is. A tantervben megjelölt heti 3 órai gyakorlati tanítás megmaradna nyilvános tanításnak, melyen az összes IV. éves növendékek és az igazgató is jelen vannak. A heti magán tanításokról is bírálatot kellene tartani az összes növendékek és az igazgató jelenlétében a gyakorlóiskolai tanítónak — és, a mennyiben az igazgató ideje engedi és jelen lehet napoként egy-egy órán a gyakorló-iskolában — ő is megteszi észrevételeit a magán tanításokra. Az összes heti magán és nyilvános tanításokról pedig egy rendes napló volna vezetendő.

Hogy ezen rendszer mellett még szorosabban kell a gyakorló-iskolának a módszertanban követett irányhoz alkalmazkodni, az magától értetődik, mert az igazgató (esetleg a módszertan tanára) csak a nyilvános tanításokon lehet mindig jelen, a magántanításokat nem ellenőrizheti mindig. Egyébiránt a kicsinyességig menni e dologban nem szabad. A gyakorló-iskola tanítója is kész ember, neki is megvan a saját meggyőződése. És ugyanazon módszertani elvet a gyakorlatban igen sokféle-képen lehet keresztülvinni. Sőt szükséges, hogy a növendékek egy-egy tantárgynak különféle módszerével is megismertessenek, legalább elméletben. Pl. a számtanban a Grube és Hentschel-féle módszerrel. Vagy az írva-olvasás tanítására is eltérők a vélemények. Mutasson példát az igazgató és a gyakorlóiskolai tanító a növendékeknek arra nézve, hogy miként kell egymás meggyőződését tiszteletben tartani.

Lázárné Kasztnér Janka,
a neveléstani tárgyat tanítója.

Magyar nyelv és irodalom.

1. Ohajtandó volna, hogy a tanterv utasításai a magyar nyelv és irodalmi tananyag tanításának kettős célját világosan megjelöljék: a magyar nyelv és körébe eső tantárgyak tanítása által nyelvünket, költészetünket, irodalmunkat megismertetni és mindenek felett megszerettetni.

2. Szükséges volna a tantervben felvett tananyagot minden osztályban behatóan részletezni, mert a jelenlegi utasítások annyira általánosak, hogy a megnevezett tananyag egy hét alatt is elvégezhető, meg egy évig is tárgyalható, szóval mindenki saját lelkiismerete szerint bánhatik el vele, a nélkül, hogy magát legkevésbé is vádolhatná az iránt, hogy a tanterv követelményeinek nem tesz eleget.

3. Célyszerű, sőt mondhatom, nagyon szükséges volna, ha a tanterv az írásbeli dolgozatokat illetőleg részletesebb utasításokat adna az iránt, hogy hány dolgozatot készítsenek osztályonként. Pl. az I. és II. osztályban helyén valónak találnám, ha minden második héten legalább $\frac{1}{4}$ ívre terjedő írásbeli dolgozatot készítenének; de nem házi dolgozatot értek, hanem iskolait.

A fogalmazás a tanulóknak nem a legkedvesebb foglalkozása és pedig azért, mert nem tudnak fogalmazni, nem tudják egy tárgyra vonatkozó gondolataikat, ismereteiket összefoglalva, szerves egészbe öntve leírni. És erre megtanítani csak folytonos gyakorlás által lehet.

Az órán való dolgoztatást egyfelől azért látom szükségesnek, hogy a tanuló minden segítség nélkül legyen kénytelen dolgozni s így alkalmunk legyen képességét megismerve, megítélni tudni, ha majd a III. és IV. osztályban házi feladatokat készít. Másfelől pedig az iskolában való dolgoztatás nincs a növendék szabad idejének rovására.

Az írásbeli dolgozatok tárgyát tekintve — szerintem — a tanterv nem hagy kívánni valót. Hanem szükséges volna az I. és II. osztály óraszámának felemelése 3—3 órától 4—4 órára. Ezt az óraszám-szaporítást mindenek felett a fogalmazás gyakorlása érdekében tartom kívánatosnak.

4. A II. osztály tananyagát a III. osztályéval összehasonlítva aránytalanul kevésnek találom s azért úgy vélem, lehetséges volna a III. osztály helyett már a II-ikban foglalkozni az ügyiratok, illetve közeleti fogalmazványok megismertetésével és készítésével. Jó volna továbbá, ha a tanterv világosan meghatározná, milyen arányban kívánja a II. osztályban az olvasmányok aesthetikai fejtegetését. Ettől függne azután, hogy a tanulók az egyszerű és szép irály, valamint a költészettan legelemibb, illetve legfőbb részeivel is megismerkedjenek-e s így észrevétlenül bevezetessenek-e a III. osztály tanyanyagába, vagy sem.

5. A III. és IV. osztály óraszámát hasonlólag 1 órával látom szükségesnek szaporítani: 2—2 órától 3—3-ra.

A III. osztályban azért látom ezt szükségesnek, mert költészet- és irálytant tanítani csak úgy lehet sikerrel, ha minden műfajból egy jól megválasztott példát együttesen olvasnak a tanulók a tanár vagy tanítónő vezetése alatt s az olvasás folyamán szemlélik a műfaj kellekeit. Ilyen eljárás mellett heti 2 órával nem lehet célt érni s a tanítás a szabályoknak csak betanulására és nem megértésére való lesz.

A harmadik osztály írásbeli dolgozatainak anyagát csak annyiban látnám kibővíteni, a mennyiben a tanterv megjelölné, hogy egyszerű értekezések mellett elmélkedéseket, magyarázatokat is készíthetnének. A dolgozatok száma itt és a IV. osztályban leszállítható 4 hetenkint, azaz havonkint 1-re, és csak itt és a IV. osztályban volna helye a házi feladatok készítésének.

6. Az irodalom-történettel nagyon mostohán bánik el a tanterv: egyszerűen annak „áttekintését“ kívánja.

Szerény véleményem szerint nemzeti irodalmunk ennél többet érdemel.

A cél itt az volna, hogy a tanulóknak a magyar nyelvbéli ismereteit az irodalom megismertetésével kiegészítve, irodalmunk iránt érdeklődést, meleg szeretetet ébresztsünk a tanuló ifjúságban s oda hassunk, hogy ezt a szeretetet magával vigye az életbe, a hol az irodalom mindig nemesen szórakoztató és lélekemelő barátja legyen. E végből az irodalom behatóbb tanulmányozása szükséges; de ekkor is különös figyelem tárgyát főképp azok az írók és azok a korszakok képezzék, a kik, illetve a melyek korszakalkotó voltaknál megérdemlik. Így különös tekintet illeti meg a XVIII. és XIX. század irodalmát, főképp ez utóbbit; a reformkorszak megterem-

tőit minden tanult magyar nőnek ismerni kell, de nem csak száraz élet-rajzukat, hanem munkájukat is. Szükséges e végből, hogy a tanterv kiemelje azokat az időszakokat s azokat az írókat, a kiknek megismerése által mélyebb pillantást vetünk irodalmunkba.

Az óraszám 2 helyett 3 lenne.

7. Egy összehasonlító tekintetet vetve a magyar és német nyelv tanítására rendelt órák számára, azt láthatjuk, hogy egyenlő mértékkel mérték, pedig nagyon szükséges volna nemzeti nyelvünket több gondban részesíteni. Ez lebege előttem, mikor a magyar nyelvi órák számát felemelni óhajtam.

Kolozsvár, 1890 márczius.

Keul Sarolta,

a magyar nyelv és irodalom tanítója.

Történelem.

Tizennyolcz éve mult, hogy a hazai és világtörténelmet tanítom tanító- és tanítónőképzőkben; s ebbeli tapasztalatom alapján azon meggyőződésre jutottam, hogy az eddigi óraszámmal és beosztással kivált a világtörténelem tanítása majdnem lehetetlen; legalább kellő sikerrel tanítani nem lehet; mert a jobb előképzettséggel bíró növendékek is oly gyarló ismeretekkel jönnek a képzőkbe, hogy a vázlatos, időszaki vagy áttekintő tanmódot nem alkalmazhatjuk s az egész terjedelmes anyagot fel kell ölelnünk, ha a legkisebb relatív sikert kívánjuk felmutatni.

Ez okból a következőt javaslom:

Tanítassék a hazai történelem heti 3 órával már a II. osztályban; a világtörténelem a III. osztályban, és pedig az ó- és középkor, kiváltképen a művelődési viszonyokra való tekintetből; a IV. osztályban pedig az új-kor különös tekintettel Magyarországra, mely alkalommal az európai események befolyása hazai viszonyainkra kiváltképen kiemelendő.

Az óraszám a III. és IV. osztályban megmaradhatna.

Kolozsvár, 1890 márczius.

Dr. Lázár Gyula,

a történelem tanára.

NÉPOKTATÁS.

Felhívás Magyarország néptanítóihoz.

Szeretve-tisztelt Pályatársak!

Tizenkettedik éve annak, hogy Magyarország néptanítói egyetemes gyűlést tartottak. Az idők és viszonyok azóta nagyot változtak, a tanítók száma majdnem megkétszereződött; szükségét érezzük azért, hogy ismét egybegyűljünk s a hazai népoktatástügy felvirágoztatását célzó elvekről tanácskozzunk. Eledázhatatlan kötelességünk az egyetemes gyűlés tartása azért is, hogy a tanítóság szellemi, anyagi és társadalmi állását emeljük; hogy az ugyanazon célokért küzdő harezosok között létrehozzuk a közvetlen összeköttetést, fejleszszük a kollégialis érzületet, lelkesítsük egy-

mást a további küzdelemre s megteremtjük a tanítóság között eddig oly nehezen nélkülözött közszellemet.

Ezen elvek által vezéreltetve határozta el a III. egyetemes tanítógyűlés végrehajtó-bizottságának mult évi Szent-István napján tartott nagy gyűlése, hogy a IV. egyet. tanítógyűlés 1890. évben Budapestre okvetlenül egybehivassék. Kimondotta a hazai tanító-egyletek és testületek képviselőiből egybehívott mult évi nagy-gyűlés azt is, hogy az egyetemes gyűlésen minden hazai néptanító, tanítónő, a közművelődés szolgálatában álló bármely tanfőrfő, sőt tanügybarát is egyenlő joggal s egyenlő kötelezettséggel részt vehet.

Az egyetemes gyűlés rendezésével a végrehajtó-bizottság központi választmánya bízott meg, mely e nagy fáradsággal és erkölcsi felelősséggel járó munkára azon édes reményben vállalkozott, hogy a fővárosban létező köznevelésügyi egyesületek s a főváros összes néptanító-sága részéről lelkes támogatásban részesül.

E reményben s megbízásunkhoz hiven: a magyarországi néptanítók IV. egyetemes gyűlését Budapestre 1890. évi augusztus hó 20-ára ezennel egybehívjuk.

Ugyanazért, a midőn Magyarország néptanítóit, édes testvéreinket, a IV. egyetemes gyűlésre ezennel ünnepélyesen meghívjuk, arra is felkérjük hazánk néptanító-egyleteit és tantestületeit, valamint az egyeseket is, tegyék meg az előkészületeket az egyetemes gyűlésre, nehogy készületlenül találjon bennünket az óra, melyben negyedizben mutatjuk be egyetemünket a világnak; legyen e gyűlés méltó a magyar néptanító-ság nevéhez s ne maradjon elődei mögött, sőt legyen minél impozánsabb, végső eredményében is minél sikeresebb; legyen hű kifejezője az ország tanügyi közvéleményének, tükröze a magyar alkotmány alapján szépen fejlődő nemzeti haladásnak.

A végrehajtó-bizottság központi választmánya a IV. egyetemi tanítógyűlésen tárgyalandó kérdéseket a következőkben állapította meg:

1. A magyar nyelv tanítása a magyar- és a nem magyarajkú népiskolában, kiváló figyelemmel a nemzeti szellem ápolására.
2. A tanítói állás biztosítása s a tanítók szolgálati viszonyainak szabályozása (szolgálati pragmatika), különös tekintettel a tanítói oklevél értékére.
3. A népiskolai tanterv módosítása, tekintettel az osztott és osztatlan népiskolákra.
4. A népiskolai tankönyvek s ezek bírálatának kérdése.
5. A tanítói közszellem fejlesztése az általános és kötelező megyei tanítótestületek szervezése s az egyetemes tanítógyűlések állandósítása által.
6. Az állami szakszerű tanfelügyelet szervezése, tekintettel a néptanítók előléptetésére.
7. A tanítók anyagi helyzete.
8. Az Eötvös alap ügyének rendezése.
9. A szakosztályok jelentései.
10. Esetleges indítványok.

Kartársi szeretettel kérjük hazánk tanítóegyesületeit és testületeit: vegyék e tétéleket — köz-, vagy legalább választmányi gyűléseiken — komoly tárgyalás alá s küldjék be határozataikat legkésőbb f. é. július hó 10-ig vagy az alulirt elnökhöz (lakik Budapest, VI. ker., érsek-uteza 4. sz.) vagy pedig a titkárhoz (lakik Budapest, I. ker., alkotás-uteza 19. sz.).

Igen óhajtandó, hogy az egyetemi gyűlésre kitűzött tétélekről a hazai szaklapok értekezéseket közöljenek. E czélból mi is gondoskodunk, hogy a „végrehajtó-bizottság“ hivatalos közlönye, a „Népnevelők Lapja“ május és júniusi számaiban egy-egy külön értekezés jelenjék meg a bizottság szakértő tagjainak tollából.

A „végrehajtó-bizottság“ központi választmánya gondoskodni fog előadókról, kiknek a tanítóegyesületek és testületektől beérkezett határozatokat kiadja tanulmányozás végett, hogy lehetőleg azoknak figyelembevételével tehessenek indítványokat az egyetemes gyűlésen.

A központi választmány a gyűlésben résztvevők tagsági díját 2 (kettő) frtban állapította meg.

Bizalommal fordulunk azért szeretett üggyársainkhoz és a tanügybarátokhoz, kik egyetemes gyűlésünkön részt venni kívánnak, hogy a 2 frt tagsági díjat a rendező-bizottság pénztárosához, Kurz Sámuel kartársunkhoz (lakik IV. ker., Deák-tér 4. sz.) — legkésőbb f. évi augusztus hó 1-ig, posta-utalvány mellett — beküldeni sziveskedjenek. A tagsági díj beérkezése után azonnal megküldjük az igazoló-jegyet s gondoskodunk a tagtársak részére augusztus hó 20-ától 24-ig tartó ingyenszállásokról is.

Szakosztályok alakításáról, tanszer-kiállítás létesítéséről s a gyűlés tagjainak szórakoztatásáról is a rendező-bizottság fog gondoskodni.

Tisztelettel s a legnagyobb bizalommal fordulunk a felekezeti iskolákban működő pályatársakhoz s azok főhatóságaihoz is: legyenek bizalommal irántunk s vegyenek részt egyetemes gyűlésünkön. A végrehajtó-bizottság gondoskodott arról, hogy az egyetemes gyűlésen megvitatandó tétélek között egy se legyen olyan, mely szenvedélyes vitát idézhetne elő s a közgyűlésnek általánosan óhajtott sikerét veszélyeztetné. A hazai tanítóegyletek és testületek meghallgatása mellett az egyetemi gyűlés tárgyainak sorrendjébe csak olyan tétéleket vettünk fel, a melyek ez idő szerint gyakorlati értékkel bírnak s a kedélyeket haszontalanul fel nem zaklatják.

Ugyanezért elhatározta a bizottság, hogy a IV. egyetemes tanítógyűlésre kitűzött tétélek előadóiul oly férfiakat kér fel, kik hazánk legkitünőbb szakferfiái közt foglalnak helyet s az ország néptanítóinak bizalmát bírhatják.

Fel tehát, szeretett Üggyársaink, a közös munkára, mutassuk meg, hogy Magyarország néptanítói is megértették ama nevezetes mondást: „Hol a népnevelés ügye s ezzel a néptanítók helyzete javulásnak indul, ott első sorban a néptanítók maguk ezen változásnak főtényezői.“

Mutassuk meg, hogy IV. egyetemes gyűlésünkön is becsületet szerzünk a magyar néptanítói névnek s hasznos szolgálatot teszünk a hazai népnevelés és a néptanítók ügyének.

Isten áldása legyen nemes törekvéseinken; munkásságunk árasztson fényt nemzeti népnevelésügyünkre; hozzon dicsőséget, boldogságot a magyar hazára!

Budapesten, 1890. évi márczius hó 25-én.

A III. egyetemes tanítógyűlés végrehajtó-bizottsága
nevében:

Lakits Vendel,
elnök.

Somlyay József,
titkár.

Egységes népiskola.

Mindenek előtt köszönetet kell mondanom H. A. úrnak, hogy ideális lendületű cikkének — Egységes középiskola és a tanítóképzés* — megírásával alkalmat adott nekem a czimben jelzett tárgyra vonatkozó nézetem elmondására, illetőleg álláspontom pontos meghatározására. Más oldalról nem hallgathatom el, hogy a keserűségnek egy neme vesz erőt rajtam mindannyiszor, valahányszor azt kell látnom, hogy az általános népiskola természetes fejlődése elé, akár a törvényhozó teremben, akár más téren akadályok gördítetnek, illetőleg annak érdekében mozgalom indittatik meg; ezen fájdalmas-érzés még inkább fokozódik bennem, ha tudom, hogy a mozgalom oly részről indul ki, melynek inkább volna hivatása, hogy az akadályokat elhárítani segítse.

Mielőtt felvett tárgyam fejtegetésébe bocsátkoznám, szükségesnek látom, hogy a népiskola feladatára vonatkozó véleményem elmondjam. Azt hittem, hogy a tárgyra nézve véleményeltérés már nincs; de éppen az idézett cikk írója győzött meg az ellenkezőről. Szerinte annak „első feladata az okvetetlenül szükséges életfeltételek megadása, a mindennapi kenyér megszerzésére való képesítés“ vagy más szóval iparra, földművelésre stb., szóval szakpályára való képzés. Hogy ily sokféle czélnek a népiskola eleget nem tehet, az nagyon is világos; de más oldalról az is világos, hogy ebből a népiskola ellen fegyvert kovácsolni eltévesztett dolog. Ez esetben nem a népiskolában, hanem a czél kítűzésében van a hiba. Szerintem a népiskola czélja nem lehet a szakpályára való képesítés; hanem igenis az általános műveltség megadása. De hisz ugyanez a czélja a középiskolának is. Az a kérdés már, mi a különbség azon általános műveltség között, melyet megadni a középiskola van hivatva és a között, melyet a népiskola képes nyújtani? A középiskola az általános műveltséget (időrendileg) történelmi összefüggésében, a saját nemzeti műveltséget más nemzetek műveltségéhez való viszonyában nyújtja. A népiskola a műveltséget, az aktuális társadalmi viszonyok mérlegelésével, a jelen kor műveltségét tekintet nélkül a multa és más nemzetek műveltségére adja. A népiskola által nyújtandó ezen műveltség ilyenmő felfogása adja meg a népiskolának nemzeti jellegét. A középiskolának a műveltség ily szűkebb körű felfogása fölé kell emelkedni, mintegy képesíteni kell azt a műveltségnek különböző mozzanatait egy emelkedettebb állásonról áttekinteni. Így fogom én fel a középiskola

* L. „Magyar Tanítóképző“ II. füzet, 69. lap.

által nyújtandó igen helyesen úgy nevezett magasabb általános műveltséget. Miután ezen általános műveltség csak egy lehet: ez okúl szolgál arra, hogy a középiskola is csak egységes lehet.

De valamint az általános magasabb műveltséget nyújtó középiskola csak egységes lehet; azonképpen a szűkebb körű ú. n. nemzeti általános műveltséget nyújtó népiskola is csak egységes lehet. Az a kérdés már, melyek azon tényezők és viszonyok, mik az egységes népiskola kifejlődését, mondhatni megalakulását gátolják? Továbbá mi módon lehetne e bajon segíteni?

I. Nyelvében él a nemzet Ez elvitázhatatlan tény. Az egy nyelv által összekapcsolta gondolkozásuk, hagyományaik, megfelelő törekvéseik folytán egy szellemi légkörben mozognak, egymásra vannak utalva; míg a nyelvben eltérők, egymást meg nem értők, noha egyébként társadalmi és politikai életük egymással teljesen megegyező, mi által sem választatnak el egymástól annyira, mint a nyelvi eltérés által. Érezte ezt a 68-iki XXXVIII. t.-cz.; de a dolgot oly kényes természetűnek látta, hogy a kezdet nehézségeit nem vélte czélszerűnek még ezzel is súlyosítani. Több mint tiz évek kellett eltelni, míg körültekintő kormányunk elég szilárdnak érezte a talajt e téren az első lépést megtenni. E lépés eredménye a 79-iki XVIII. t.-cz. „a magyar nyelv tanításáról“. Az egységes népiskola megvalósulásának első és mondhatni legfőbb akadálya a nyelvi eltérés, oly nagy ezen akadály, hogy a miatt némelyek, mint H. A. úr is, a népiskola által a nemzeti iskola eszméjét megvalósíthatatlannak vélik. Pedig szerintem oly fontos annak a népiskola által való megvalósítása, hogy a mely perczben annak lehetetlenségét kimondjuk, nemzeti jövőnket adjuk fel. Mióta a magyar nyelv kötelező tanítására vonatkozó törvény a nem magyar ajkú népiskolákban megalkottatott, azóta ismét több mint egy évtized mult el. Hogy volt némi foganatja ezen törvénynek, azt eltagadni nem lehet; de a kik ezen iskolákat nem csak a statisztikai kimutatásokból, hanem saját tapasztalataik alapján is ismerik, azok nagyon jól tudják, mennyi azon adatoknak értéke. De ha higgadtan gondolkodunk a tárgy fölött, át kell látnunk, hogy az másként nem is lehet. A középiskolákban egy-egy idegen nyelv megtanulására nyolcz éven át heti 6—8 óra van szánva; és mégis ezen idő alatt alig képesek annyira vinni, hogy az abituriens az illető nyelven kenyeret tudjon kérni. Miként kívánhatjuk hát, hogy az éretlen elemi iskolai növendék, legfeljebb 4 év alatt heti 2 órai tanítás mellett, a rá nézve éppen olyan idegen magyar nyelvben annyira haladjon, hogy annak az életben hasznát is vegye. Igaz, hogy a középiskolai nyelvtanítás sikeretelenségét részben a hiányos módszerben is kell keresnünk, de más oldalról nem szabad felednünk, hogy mily fejletlen egyedekkel van a népiskolában dolgunk, viszonyítva a középiskolához.

Mindezek után ez a kérdés merül fel, mi módon volnának a magyar nyelv tanítása elé gördülő akadályok nem magyarajkú népiskolákban elháríthatók. Felfogásom szerint erre csakis egy mód van. És ez az, hogy a magyar nyelvet nem mint tantárgyat tanítjuk, hanem mint tannyelvet, a tantárgyak legalább felének tanításánál használjuk. E gondolatot bennem Bende Imre

besztercebányai püspök úr is megerősítette, ki a mult őszi bérmaútja alkalmával azon kívánságának adott kifejezést, hogy a vallás kivételével minden tantárgy magyarul taníttassék. Hogy idegen ajkú polgártársaink megnyugtattassanak, elengedhetetlennek vélném, miszerint az anyanyelv írása és nyelvtana valamelyik osztályban elkezeltessek. Ha figyelembe vesszük azt, hogy a növendék az iskolai napi 4—5 órán kívül különben is szülő nyelvét használja, a jelzett iskolai utópótlás nagyon is elég volna arra, hogy a növendék anyanyelvét teljes életében el ne felejtse. Ha a tervbe vett kisdedóvó törvény a népiskolába belépő növendéket annyira előkészíti, hogy ott a „beszéd- és értelemgyakorlatok“ magyar nyelven lesznek kezdhetők: akkor az általam ajánlott tervnek mi sem áll útjában.

Ha ezek ellenében valaki az erőszakos magyarosítás vádját hányná szememre, bátorkodom neki megjegyezni, hogy csupán a nyelv tudása még nem teszi magyarokká idegen ajkú polgártársainkat. Ismerem én a panszlavizmus vezetőit és mondhatom, hogy egy debreczeni ügyvéd nem beszél jobban magyarul, mint ők és egy moszkvai ügyvéd nem gyűlöl bennünket jobban, mint ők. Ismerek más oldalról férfiakat, kik egy szót sem tudnak, nagy sajnálatukra, hazánk édes nyelvéből; de azért a haza szeretetében nem állanak legjobbjaink mögött. Hisz mi nem akarjuk idegen ajkú polgártársainknak anyanyelvét elnyomni, csakis azt kívánjuk, hogy a mellett az állam nyelvét is birják. Miután én e célra az általam említetten kívül más eszközt nem tudok, a ki pedig akarja a célt, annak akarni kell az eszközöket is: azt az intéző körök figyelmébe újra ajánlom. Ha e bajon segítünk, a népiskola egysége elé gördülő egyik igen lényeges akadályt az útból elgördítettük.

II. A népiskola egysége megvalósulásának egy másik akadályja az osztott és osztatlan iskola egymásiránti viszonyának szabályozatlanságában keresendő. Népiskoláink 78% a osztatlan, azaz egy tanító hat évfolyamot tanít. Ezen arány hivatalos megállapítása még nagyon is kedvező, és úgy állt elő, hogy a polgári iskolák és felsőbb leányiskolák is a népiskolákhoz lettek számítva; pedig tudjuk, hogy egy-egy ilyen intézetben 10—12 egyén is tanít. Ha a tantárgyakat lehetőleg csoportosítjuk az osztatlan iskolában, egy-egy évfolyamra heti 9 óránál semmi esetre sem jut több. Igaz, hogy egy ügyes szakavatott tanító minden növendékét valami csendes munkával akkor is elfoglalja, mikor más tanfolyamokat tanít; de más oldalról az is elvitázhatatlan tény, hogy a valódi tanítás csak az, a mit a tanító közvetlenül nyújt. A Bell-Lancaster-féle módszert pedig a mai kor peadagógusa csak akkor használja, mikor más módon már egyáltalában nem tud magán segíteni, s ekkor sem tulajdonít neki nagy jelentőséget.

Ezekből az következik, hogy az osztatlan (egy tanítóval bíró) iskola, sőt még a kétosztatú is, az osztott (hat tanítóval bíró) iskolával semmi körülmény között sem versenyezhet. Pedig a törvény sem az elvégzendő tananyagban, sem a külön fajta iskolák által kiállítandó bizonyítványokban különbséget nem tesz. Mivel az osztatlan iskolák a nagyobb számot képviselik, nagyon természetes, hogy azok az egész intézményt, úgy a középiskolák előtt, mint az életben kompromittálják. Ha valaki ez állításban kételkednék, bátorkodom azt a középiskolai tanárok leg-

közelebb tartott tanácskozásaira utalni, hol a középiskola előkészítő osztályának szükségét a népiskolában nyert hiányos előkészülettel okolták meg. Ugyanez állítás igazolására hivatkozom a január elsején kelt ama miniszteri rendeletre, mely az osztatlan iskola tanítóit utasítja, hogy első sorban iparkodjanak növendékeiket írni, olvasni és számolni megtanítani. Felfogásom szerint a Ratio Educationis, mely falusi, kisvárosi és városi iskolákat különböztet meg, s mindegyik iskola számára más terjedelmű anyagot jelöl ki, a jelenleg érvényben levő népiskolai törvénynél sokkal helyesebb utat követ — legalább e pontra nézve. Nem helyeslem ugyan az elnevezést; de ha a „falusi“ iskolát osztatlannak, a „kisvárosi“-t kétfahárom osztatúnak, a „nagyvárosi“-t hat osztatúnak vesszük: ekkor felfogásom szerint a Ratio Educationis álláspontját jelen viszonyainkhoz alkalmaztuk. Ezen érvelés ellen fel lehetne hozni, hogy a mit a Ratio törvényileg állapít meg, ugyanaz miniszteri rendelet által is szabályozható volna. E felfogásban azért nem osztozom, mivel a különböző iskolák számára megszabandó tananyag azok bizonyítványainak is másfokú értékét vonná maga után. Már pedig én ily fontos ügyet miniszteri rendelet által intézendőnek nem vélnék.

Mindezekből azt következtethetem, hogy a különböző állapotú iskolák számára más-más tananyag tűzendő ki; mindazonáltal oly módon, hogy azok között a szerves összefüggés ne szenvedjen. Véleményem szerint a XXXVIII. t.-cz.-nek a népiskola (osztott) elemi évfolyamaira vonatkozó része oly tökéletes, hogy annál tökéletesebbel egy ország sem dicsekedhetik. Azon tananyagot tehát, melyet az kitűz, meghagynám a 4—6 tanítóval bíró (4—6 osztatú) népiskola számára. A 2—3 tanítóval (2—3 osztatú) bíró iskola hat évfolyama számára azon tananyagot osztanám be, melyet a törvény az öt osztály számára ír elő. Az osztatlan iskola (egy tanító) hat évfolyama számára pedig a törvényben lévő első négy osztály számára előírt tananyagot osztanám fel. Ezen szabályozás szerint, ha valamely iskolából a növendék egy más fajtába átlépne, nem az évfolyam volna az irányadó, hanem az azon iskolák számára kitűzött tananyag. Igaz, hogy ezen szervezés mellett az osztatlan vagy kétosztatú iskolák növendékei, az időt illetőleg, hátrányban volnának; de legalább tényleg el volna végezhető a kitűzött tananyag, s az illető iskola nem kompromittáltatnék, s azok számára, kik tovább is kívánnak tanulni, a haladás biztosítottatnék. A mostani módszer mellett hány növendéknek kell évről-évre ismételni, — pusztán csak azért, mert az alap hiányosan lett megvetve.

Az osztott és osztatlan iskola egymás iránt való viszonyának ilyenmő szabályozása a népiskola egységének nem hogy ártana: de az egység megvalósításának elengedhetetlen kelléke.

III. A népiskola egysége megvalósulásának további akadályát a népiskolai tanintézetek szerves kapcsolatának hiányában találom. A törvény szerint népoktatási intézetek: az elemi iskolák, felső népiskolák, polgári iskolák, s a törvényen kívül: a felsőbb leányiskolák. A tanítóképző-intézeteket nem veszem ide, mert azok népoktatási szakiskolák.

A szerves összefüggés törvényénél fogva minden egy célra szolgáló magasabb fokú intézetnek a közvetlen alatta álló intézet folytatásának

kellene lenni. De vajjon így van-e ez? Fájdalom, nagyon is nem így van. Igaz, a felső népiskola szervesen kapcsolódik az elemi népiskolához, de mily nagy az eltérés a polgári iskolákra és felsőbb leányiskolákra nézve! Ezen eltérés nem csak abban nyilvánul, hogy ezen iskolák nem a népiskolák hatodik osztályához kapcsolódnak, nem mintegy annak folytatását képezik, — hanem nyilvánul a rendszer és módszerben is. A népiskolában az osztályrendszer dívik, a polgári és felsőbb leányiskolákban a szakrendszer; a népiskola tanít, a polgári és felsőbb leányiskola már előadni kíván. Sőt akadunk — és nem ritkán — olynemű tendenciákra is, a melyek ezen intézetek népoktatási jellegét tagadásba kívánják hozni. Ezen tendenciát tartom én népoktatási intézetre nézve a legszerencsétlenebbnek. Különbösen én ezen tendenciának gyökerét nem az egyénekből, hanem az intézményekben találom. Vizsgáljuk a dolgot. Vajjon megfelel-e a polgári iskola a czímben jelzett czélnak? Vajjon a középfokú polgári osztály: kiskereskedő, iparos, földműveléssel foglalkozó kisebb birtokos osztály nevelő intézete-e az? A polgári iskola hatodik osztályát végzett ifjú — egy miniszteri rendelet szerint — lehet pósta-, táviró-, vasúti tiszt, más hivatali kezelő tiszt, őrnök stb. Bizony ezek az urak már nem számítják magukat a középfokú, polgári, hanem sokkal inkább az értelmi kereset után élők osztályához? A polgári iskola növendékeinek más része csak azért jár a polgári iskolába, hogy a reál vagy gimnázium megfelelő osztályába átléphessen. A polgári iskola, ily czélnak szolgálva, kereszközéiskola. *Lucus a non lucendo*. Polgári iskola, pedig a szorosabb értelemben vett polgári életpályákról az embereket elvonja. A polgári iskola életrevalóságát a legtöbben, mondhatni kivétel nélkül, a polgári iskolák alakulása és növendékei száma által vélik megokolhatni. Pedig vajjon önmagában rejlik-e a polgári iskola életforrása? A mi azok alakulását, keletkezését illeti, keletkeznek, mert a 157 polgári iskola közül 40-et a kormány tart fenn, 40-et segélyez. A többi is él, mert mesterséges eszközökkel istápoltatik. 20 középkereskedelmi iskolával van kapcsolatban, a legnagyobb részében, mint fakultatív tantárgy, a latin taníttatik, a polgári iskola növendékei a katonai szolgálat kedvezményeiben részesíttetnek stb.

Ezen tények eléggé bizonyítják, hogy a jelenlegi polgári iskolák életének tényezői idegen légkörből valók. Az említett okoknál fogva nem helyeselhetem azon felfogást, mely a jövő egységes középiskolájának magvát a polgári iskolában véli fellelhetni. De nem helyeselhetem azért sem, mivel elhibázottnak, korunk demokratikus felfogásával ellentétben állónak látok minden kulturpolitikát, mely egy nemzetnek csak választottjaira van alapítva. Ezen kulturpolitika összeegyeztethető a rendi alkotmánynyal, de nem az igazi demokracziával.

Mindezen okoknál fogva én a jelenlegi polgári iskolát nemesak népoktatásunk, de egyáltalában közoktatásunk keretébe egyáltalában beilleszthetőnek nem találom. A polgári iskolákra elmondottak nagy része áll a felsőbb leányiskolákról is.

Hogy mennyire útjában állanak a polgári iskolák és felsőbb leányiskolák az egységes népiskola kifejlődésének, kitérnek még abból is, hogy az iskolák az elemi népiskola negyedik osztályából vonják ki növendékeiket; tehát éppen akkor, mikor a népiskolának munkáját be kellene

fejezni, mikor alkalma volna bebizonyítani, hogy csakugyan képes a rábízott feladatnak megfelelni.

Mindezekből pedig nem az következik, mintha én a polgári iskolának elvi ellensége volnék, hanem sokkal inkább az, hogy annak sorsát nagyon is szívemen viselem; de nem az olyan polgári iskoláét, mely létének táplálékát idegen talajból szedi, mely hivatásával ellentétes célokat szolgál: hanem az olyan polgári iskolának, mely hivatásának megfelel, mely igazán polgári osztályt nevel. Egy ilyen polgári iskolának magvát én a mi jelenlegi felső népiskolánkban látom. Látom pedig azért, mivel a felső népiskolát végzett ifjú sem vasúti, sem táviró stb. tiszt nem lehet, tehát akarva nem akarva, ú. n. polgári életpályát kell választania; továbbá azért, mivel a felső népiskola szervesen kapcsolódik az elemi népiskolához, annak egységes kifejlődését nem gátolja, sőt inkább annak természetes betetőzését képezi. Hogy nálunk a felső népiskolák erőre jutni nem bírtak, annak okát én egyrészt azon természetellenes támogatásban találok, melyben a polgári iskola a felsőbb népiskola rovására részesítették; másrészt az iparos-osztályúak előítéletes magatartásában! Ha valamely iparosnak csak kissé is jobban megy dolga, gyermekéből már erőnek erejével urat akar képezni. Ha a szeretett magzat a középiskolából kibukik — a polgári iskolába adják; nem azért, hogy iparos legyen, hanem sokkal inkább azon utógondolattal: „hátha megjavul“ és mégis lehet püspök, vagy legalább miniszter. Hazánk jól felfogott érdeke azt követeli, hogy ilyenmő tendenciák közoktatási intézucióinkban nemhogy gyámolítottassanak, de inkább felvilágosító ellenhatásra leljenek: mert az ország mindaddig boldog nem lesz, míg a tisztességes munka kellő tiszteletben nem részesül.

Hogy e tárgyban nemcsak én gondolkozom így, annak igazolására bátor vagyok Európa két vezérnemzetére, a németre és francziára (az első a vezérszerepet viszi a paedagógiai, a másik az ipar terén), vagyis ezeknek legilletékesebb testületeire hivatkozni. A mult év pünkösdjén Augsburgban ülésezett a XXVIII-ik egyetemes német tanítói gyűlés. A tanítók Weichsel előadónak a „Német népiskola kiépítése“ czimén tartott előadására a következő határozatot fogadták el: „A mai gazdasági, ipar, üzleti és állami élet a felsebbülő ifjúság nagy része iránt magasabb művelődési követelményekkel lép fel, mint a melyet a hétosztályú általános népiskola nyújt. Miért is sürgősen szükséges, ezen népiskolával szerves kapcsolatban oly középfokú (polgári) iskolát berendezni (előadó szerint két osztálylyal,) mely népünk ipari élete továbbmenő szükségleteinek megfelel“.*

A Párisban ülésezett népoktatástügyi nemzetközi kongresszus azon kérdés kapcsában: „Mely alakban és mily mértékben nyújtható az ipari oktatás az elemi és felső népiskolákban és a tanítóképzőkben?“ tárgyunkra nézve a következőkben állapodott meg: a) A felső népiskolának az elemi iskola folytatásának és továbbfejlődésének kell lenni, úgy t a n t e r v é b e n mint módszerében és paedagógiai eljárásában. b) A felső népiskola tényleges szervezetében a társadalmi szükségletek egy sorozatának felel meg

* L. Paedagogium 1889. szept. havi füzet, 790. 1.

és általános tanítási tervezetében fenntartandó. A kézi munka csak mint a névelés eszköze vezetendő oda be.*

Annak igazolására, hogy a szóban levő tárgyra nézve álláspontom már évekket ezelőtt ugyanaz volt, bátor vagyok a „Magyar Tanügyben“ „Határkérdések a nép- és középfokú oktatás teréről“, cím alatt megjelent cikkemre hivatkozni.** Az idézett enunuciációk álláspontomban csak megerősítettek.

A fentebbiekből nem azt kívánom én következtetni, hogy mi valamely nemzetnek, legyen az bár még oly fejlett is, intézményeit szolgálilag fogadjuk el; de azt minden világosan látó el fogja ismerni, hogy mi sem közmívelődési, sem ipari tekintetben, sem a németnek sem a francziának fölötte nem állunk. Ha tehát e két nemzet zöme közmívelődési szükségleteit a mi felső népiskoláinknak megfelelő intézetek kielégítik: nem látom át, miért volna nekünk ezen intézet körén túllépő polgári iskolákra szükségünk. Ha a polgári és felsőbb leányiskolák első két osztálya a népiskola V-ik és VI-ik osztályává, a felsőbb osztályok — esetleg polgári iskola czimén (a név nem határoz) — felső népiskolává, a (hol teljes polgári iskola van, valamely ipari szakkal megtoldva,) alakíttatnának át: a népiskola egységének ismét egy akadálya elháríthatnék. A törvény jelenleg minden 5000 lakossal bíró várost polgári iskola állítására kötelez; az általam ajánlott tervezet elfogadása mellett ezen cenzus 3 ezerre is le volna szállítható. Ily módon megközelítőleg ezer felső népiskola vagy ha jobban tetszik, i l y n e m ű „polgári iskola“ volna állítható. Ilyeténként ezen intézetek valóban a nemzet zömét, annak polgárait nevelnék.

IV. A népiskola egységesítéséről levén szó, nem hagyhatom teljesen említés nélkül a hitfelekezeti eltérést sem. Nem tulajdonítok azonban ennek nagy jelentőséget, mert szerintem az iskola jósága nem annak jellegétől, mint inkább a benne működő tanítók képzettségétől és buzgalmatól függ. Mindazonáltal nemcsak az iskola, de az illető községek érdekében is állónak látom, hogy a hol az egyes felekezetek külön-külön nem bírnak jó iskolákat fenntartani: egy községi iskola — esetleg több osztályú — felállítására egyesüljenek.

V. Végül még egy intézményt kívánok felemlíteni, mely bár a népiskolai intézetek keretén kívül esik, a népiskolai egység kifejlődésének útjában áll. És ez a középiskolák intézménye jelenlegi szervezetükben. A középiskolák épügy, mint a polgári iskolák és felsőbb leányiskolák a népiskola IV-ik, néha III-ik osztályából veszik növendékeiket, tehát ennek természetes fejlődését épügy gátolják, mint amazok. Ha a középiskolák a népiskolák rovására való terjeszkedési vágyukat a népiskola hiányos szervezetéből és rosszaságából merítik: méltán megvárható tőlük, hogy ha annak szervezeti hiányosságai orvosoltnak, ők is hajlandóakká lesznek a népiskolának az általuk elfoglalt tért ismét visszaengedni. A középiskola első és második osztályának tananyaga csekély kivétellel, sőt részben a harmadik osztályé is, csaknem az elemi iskola ötödik és hatodik osztályának tananyagával azonos. Ha tehát valamely munkát a népiskola is elvégezhet és pedig mondhatni harmadrésznyi költséggel: nem látom át,

* L. Revue Pædagogique 1889. jul.-aug., 134. l.

** 1886. ápril. szám.

miért kelljen azzal a középiskolát terhelni. Igen helyesen nevezi a francia szervezet a lyceumok első két osztályát „cours elementaire“-nek. Ezen szervezeti módosítást a következők is ajánlják. Sok város vagy község azért nem állítja fel a népiskola V-ik és VI-ik osztályát, mert helyben középiskola van; tehát, ha valamely szülő nem akarná is gyermekét a középiskolába adni, mégis kénytelen vele, mert helyben más iskola nincs; iskoláztatnia pedig kell, mert a törvény elrendeli. Ily módon sok ifjú a középiskolában ragad; holott más viszonyok mellett iparos vált volna belőle. A középiskola első két osztálya azért sem helyettesítheti a népiskola két felső osztályát, mert a mit ő alapvetőleg a felsőbb évfolyamok számára tanít, ugyanazt a népiskola befejezőleg közli. Azonkívül megfontolandó az is, hogy a népiskola negyedik osztályát végzett növendék fejlettségi foka nagyon ingatag alapot nyújt annak megítélésére, vajjon az az értelmiségi pályán be fog-e válni; míg az elemi hat osztályt elvégzett növendékre ez irányban sokkal biztosabb következtetést vonhatunk. Meg vagyok győződve, hogy ha a középiskola — természetesen évfolyamainak leszállításával — növendékeit a népiskola VI-ik osztályából toborozná: nem volna képtelen azok 25—30%-át javító- vagy osztály-vizsgára utasítani minden évben. És ezzel a népiskola egységes kifejlődésének szintén nem lényegtelen akadálya ismét elháríthatnák.

Végül azon szilárd meggyőződésemmek vagyok bátor kifejezést adni, miszerint a népiskola egységének ilyenmő kiépítése: nemzeti egységünk alapköve.

Ezért ajánlom az elmondottakat intőző köreink szíves figyelmébe.*

Somogyi Géza.

* Somogyi úr cikkében igen helyes és figyelemre méltó fejtegetések vannak a felvetett fölötté jelentős témára nézve. Némely véleményéhez szó fér; én e helyen csak azokra kívánok reflektálni, a mik egyenesen „Az egységes középiskola és a tanítóképzés“ czímű cikkemre vonatkoznak. Ebben én azt mondtam, hogy a népiskola első (de nem egyedüli) feladata az okvetetlenül szükséges életfeltételek megadása, a mindennapi kenyér megszerzésére való képesítés. Ezzel szemben Somogyi úr azt állítja, hogy a népiskola célja az általános műveltség megadása, az aktuális társadalmi viszonyok mérlegelésével. Hát az általános műveltség mai napság nem okvetetlenül szükséges életfeltétel? és az aktuális társadalmi viszonyok mérlegelése nélkül lehet-e biztos kenyérkeresetre képesíteni? Lám, talán még sem állunk oly távol egymástól, mint Somogyi úr gondolta. Azt sem mondtam én, hogy a népiskola nem lehet egységes és igazán nemzeti, még kevésbbé azt, hogy ne legyen! Csak azt kellett — sajnálattal — konstatálnom, hogy természeténél fogva *nem egykönnyen és nem egyhamar* válhatik egységessé. Az ennek útjában álló akadályok elhárítására nézve több igen megfontolandó nézetet fejteget Somogyi úr és én örvendek, hogy igénytelen cikkceksém adta meg erre az alkalmat. Nekem is ideális célom, hogy népiskolánk igazán egységessé és nemzetivé váljék, de ebből nem következik az, hogy mellőzzünk oly intézményt, a melyet kezdettől fogva azonnal egységesnek és nemzetinek lehetne szervezni. Epen azért, mert én sem helyeslem azt a kulturpolitikát, mely egy nemzetnek csak választottjaira van a priori alkalmazva, azért kívánom az egységes középiskolát. Ennek végén válhatik el a *szellemi* választottság, a mely — megengedi Somogyi úr — nem ellenkezik a demokráciával.

Felhasználom ez alkalmat annak a megjegyzésére, hogy a mint látszik, a „Felső nép- és polgári iskolai közlöny“ idei III. számának lapszemlése (94. l.) félreértette szóban levő cikkemet. Szemlész úr azt állítaj, hogy a polgári iskola nem fér össze a klasszikus nyelvekkel; igen helyesen, de hát az én cikkem melyik sorából vagy sorai közül lehetett kiolvasni azt az abszurdumot, hogy a polgári iskolában, illetve az általam kontemplált egységes középiskolában, latint meg görögöt tanítsunk? Lap-

szemlész elutasítja az én felfogásomat a polgári iskoláról, mint már is létező egységes (a mint félreérthetetlenül kifejtettem: alsó) középiskoláról. A szerkesztőség pedig az idei IV. számban (124. l.) jó vastag betűkkel és megjegyzés nélkül közül oly passzust, a mely lényegileg nem mond egyebet, mint én. Ezzel — úgy látszik — nekem ad igazat lapszemlészével szemben.

H. A.

ISMERTETÉSEK.

Zenetanítás a budai állami tanítóképzőben.*

Az egyesületi élet nyilatkozásai, a tanügyi folyóiratok hasábjain megjelent irodalmi szakaszok, vagy éppen a kormányrendeletek között újabb időben nem egyszer találkoztunk olyanokkal, melyek közelebről vagy távolabbról a tanítóképző-intézeti zenetanítást is érintik.

Ilyen volt a néhány évvel ezelőtt megpendített s csakhamar el is hangzott kántorképző felállításának eszméje; ilyen a népiskolai énektanítás ügyében folyt hosszú s elég áldatlan vita; közvetlenebb érdekű a tanítóképző zenetanárok fizetésének rendezése, melyet (igen helyesen) sem az intézők, sem maguk a zenetanárok nem választanak el magától a zenetanítástól; az egyházi zene tanítása ügyének felszínre vetése meg éppen egy rég érzett hiány megszüntetésére irányzott törekvés első lépcsőjét képezi; a már sokáig el nem odázható tanterv-revizio szintén nem zárkozhatik el majdan a legutolsó tanterv létrejötté óta véghez vittek vagy elmulasztottak számbavételétől és kritikájától.

Az üdvös eszmecsereiben részt kell venniök a tanítóképző zenetanároknak is; ők látván a bajnak sokszor a beavatottak szemei előtt is rejtve maradó okait, ők mutathatják meg legalkalmasabban az utat, miként kellene a képzőintézeti zenetanításnak néhol tán dilettantizmus, de legtöbb helyt a rendszertelenség vagy éppen a rossz rendszer kátyujában megfeneklett szekerét emelni.

Mint hogy inkább célra vezetőnek gondolom, ha az ismeretszerzés legbiztosabb forrásához, a tapasztalathoz fordulva, az akadályok távolítása mellett éppen a tapasztalatok által megizmosodott elvek emeltyűit alkalmazzuk, mint ha a nyers erők dorongjait vagy a reformerek kipróbálatlan gépjeit vennők elő: e sorokban a budapesti állami tanítóképző intézetben divó zenetanítás rendszerét óhajtom ismertetni.

Két irányban óhajtok a nevezett képzőbeli zenetanításról szólani. Egyikben rámutatok azon intézkedésekre, melyek részint a külső körülmények okozta ferdeségek javítását, részint a tanterv fogyatékoságának sát czélozván, külön rendeletek alapján csak a budapesti állami tanítóképzőben léptek életbe; másfelől közlöm a zenetanítás rövid tannemenétét, melylyel a tanterv által megjelölt keret betöltését óhajtom vázlatosan feltüntetni. Az első inkább szervez et be vágó lévén, jelentőségét tekintve sokkal inkább méltó a figyelemre, mint ez utóbbi, mely

* Ezen ismertetésben felhasznált s még eddig közzé nem tett adatokat T. Gyertyánffy István igazgató úr volt szives rendelkezésemre bocsátani, melyért fogadjam itt is hálás köszönetemet.

amannak a mint állandóságával nem dicsékedhetik, ép úgy nem czélozza általánosíttatását sem.

I.

A szervezetbe vágó intézkedések két legfontosabbja: a) a felvételi vizsgálatok elrendelése; b) az egyházi zene tanításának életbeléptetése.

Lássuk mindkettőt.

Hosszú és nem érdektelen története van e felvételi vizsgálatoknak. Mivel azonban ennek részletes leírása (talán épen szerfelett tanulságos voltánál fogva) inkább egy tanügytörténeti szatíra, semmint egy egyszerű ismertetés keretébe való, megbocsát a szives olvasó, ha a krónika-író tollát az oknyomozóéval cserélem fel.

A képzőintézet növendékei között kétféle elem volt, mely a tanítás rendes menetét — ha nem akasztotta is épen meg — mindenesetre gátolta, lassubbá tette. Az egyik félehez tartoztak azok, kik képzőről-képzőre esél-csap módon vándorolva, mint kihalófélben levő, modern utódai a középkori ABC-vadászoknak, valóságos rémei voltak az általuk felkeresett képzőknek addig, míg elvégre önismeretre jutván, jobbnak látták olyan pályára lépni, melyen nem gyűlölik őket annyira az Istenek. Mennyire meghusitják vala az ily kóbor szellemek a tömeges tanításnak minden eredményét, melynek titka épen az együtt tanítottaknak általános színvonalra emelésében áll, mennyi zavart okozhattak az egyöntetűségben ma sem igen leledző rendszer mellett „kitanult“ lézengő Ritterek, általában pedig mennyi vesztegléssel járt egyik vagy másik tényező részéről a tanítás: avatottak előtt nem szükség bizonyítanom. Ezen anomalia szülte a technikai tárgyak alól való felmentéseket, melyeknek jogát azonban a miniszterium magának tartván fenn, a merev bürokratizmus útvesztőjében az engedély megadása akárhányszor elmaradt — örökre, vagy addigra, mire a felmentendő már tovább állott. Az átlépést szigorító rendeletek erélyes keresztülvitele folytán, bátran elmondhatjuk, e baj majdnem egészen megszűntnek tekinthető.

Ezekkel szemben állt a másik, tán még félelmetesebb csapat; ebbe azok tartoztak, kiket, mikor a zene rithmusa, de különösen melódiai elemeinek reprodukálására került a sor, Corti-féle szervük gyarlósága következtében hangjuk következetesen cserbenhagyott. Nem mondom, hogy a „zenei hallással“ nem bírók teljesen taníthatatlanok volnának, mert hisz a baj lehet látszólagos, s származhatik a gyakorlat teljes hiányából is; de hogy az ilyenek oktatására ismét épen a tanítóképző nem vállalkozhatik, azt bizton bizsem. Ujra a felmentés szükségében segítő eszközéhez kellett folyamodni, mely ezeknél viszont az énekekre vonatkozott, míg a zene elméleti hallgatására jó darabig ép úgy kötelezve valának, mint az ép szervűek. E felmentések minden bonyolult kúszáltságuk mellett is azonban csak külső, hogy úgy mondjam negatív eredménnyel jártak: a felmentettek nem gátolták az arra való rendszeres haladását. Ezen eljárás is csakhamar tarthatatlannak bizonyult. Mert midőn a törvényhozás a népnek nyújtandó ismeretanyagot kodifikálván, az éneket is a kötelező tárgyak sorába iktatta (1868: XXXVIII. t. cz. 11. §.), ebből önkényt kö-

vetkezett, hogy a képzőintézet, mely végeredményben a népiskolai tanítók elsőrangú eszközeinek megadását célozza: végkép szabadulni óhajtott azoktól, kik az ilyes felmentések által nem lehettek a néptanítói tükély eszményképei, s kik a népiskolai étlapnak épen csemegéit nem óhajták (vagy nem tudták) megízlelni és megízleltetni.

Hosszas vajadások után látott napvilágot az igazgatótanács okadatolt felterjesztésére az 1880. ápril 14-én kelt 6945. sz. magas miniszteri rendelet, melyben jóváhagyatik, hogy a „tanítóképezdébe felveendő növendékek ének- és zeneismereteikből az ahhoz való képességeik megítélhetése végett megpróbáltassanak“.

Az egyházi zene tanítására vonatkozó intézkedésnek rövid a története. Úgy látszik a tanári kar és az igazgatótanács igen természetes tisztjének s könnyen megoldhatónak találta az arról való gondoskodást, hogy a tanítónövendékek a kántori szolgálatokra is alkalmasakká tétessenek. Az ezen irányban tett lépések alig 1—2 hó lefolyása alatt kedvező eredményre vezettek. Az 1880. évi 6798. sz. rendelet (csak kísérletképen ugyan s csak egy iskolai év tartamára) életbe lépteti az egyházi zene tanítását, melyről részletes jelentést vár. E jelentésnek az akkori segédzenetanár óra- és tanítási tervezetében (megj. az intézet multját és jelenét ismertető értesítőben 303. l.) van nyoma. A folytonos (az utolsó 8 év alatt mintegy 6 ízben történt) személyi változások folytán egy-egy tanár nem kísérhetvén végig egy tanulói nemzedéket, maga a terv egészében meg sem is volt valósítható, épen az említett ok miatt évről-évre többé-kevésbé módosulván. Ezt illetőleg nem is ez itt a legfontosabb. Az első figyelemreméltó körülmény az, hogy az egyházi zene tanítása már 1880-ban életbelépett s azóta (évről-évre nyert megbízatások alapján) folyton gyakorlatban van. A másik az, hogy ez által, miként az alább közölt táblázatból látható, az egész tanfolyam zeneóráinak száma 23-ra rúg s végre, hogy e tárgyat a tanítóképzői zenetanár tanítja, mi által óráinak száma 14-ről 18-ra, illetőleg 19-re emelkedik.*

Ez utóbbi pont annyival is inkább megérdemel némi reflexiót, mivel az orsz. közoktatási tanácshoz legújabbán intézett magas miniszteri rendelet első pontja (l. M. Tk. III. 158. l.) épen a tanítási illetékesség eldöntésére vonatkozik.

Aligha csalódom, ha azt hiszem, hogy ennél a kérdésnél két (legfeljebb három) féle állású egyén jöhet számításba. A pap, mint hitoktató s a szertartások magyarázója,** a kántor, mint az egyházi zene gyakorlati művelője s a képzőintézeti zenetanár.

Mivel a liturgialis (vagy általában egyházi) éneken kívül a legtöbb felekezet egyházában a hangszeres zene is műveltetik, a lelkesekre e feladat nem igen volna bizható.

A kántorok alkalmazása is előre nem látható nagy akadályokba ütközhetnék. Így (hogy csak sebtiben említsek néhányat), maga az állással járó képzettség, a személyes képzettséget nem tekintve, általában

* Miként oszlanak meg az elemi és polgári képző tanítási órái a rendes és segédtanár között, az itt teljesen közömbös lévén, figyelmen kívül maradtat.

** Így van a budapesti állami tanítóképzőnél (főkép a nyelv miatt) a különben elenyésző csekély számú gör.-kel. vallású növendékeket illetőleg.

nem kvalifikálja őket képzőintézeti tanárságra; a képzők színhelyén valószínűleg nem minden felekezethez tartozó növendékek igényeihez képest; hivatásuk sem olyan természetű, mint a melyet az iskola érdekeinek mindig és feltétlenül alá lehetne rendelni, végre bizonyára szenvedhetne a tanítás egysége, a tantárgyak kapcsolata, mely összefűzi az egyházi éneket az énektanítással, az orgonálást a zongora- és orgonatanítással, s mindkettőt a zene alfájával és omegájával: a legelemibb ismeretekkel s az összhangzattal.

Nem kalandozom tilos téren, mert midőn azon okokról óhajtok szólni, melyek a tanítóképző zenetanár illetékessége mellett szólnak, ismét a budapesti állami tanítóképző zenetanítási rendszerének állapotát ismertetem.

A kérdés lényege (nem tekintve a netalán támasztható felekezeti aggodalmakat, melyek a tanár munkakörének szigorú körvonalozása, s a felekezetek által készített útmutató könyvek által könnyen elenyészthetők volnának), abban áll, hogy képezhetők volnának-e jelen viszonyainkhoz képest ezen tiszt viselésére alkalmas zenetanárok?

Az intézők előrelátó bölcsessége megtalálta a módot már akkor, midőn az 1886. évi 34,684. sz. miniszteri rendeletben kimondatik, hogy „a polgári képző illető szakcsoportjának növendékei, tekintettel arra, hogy egy részük, mint képezdei zenetanár fog alkalmaztatni, vegyenek részt az elemi tanítóképzőben folyó egyházi zene- és énekleckékben, hogy a leendő tanítókra oly nagy fontossággal bíró ezen képezdei tantárgy anyagával és tanítása módszerével alaposan megismerkedjenek“.

A képzésnek ezen módját csak intenzívebbé teszi az 1888. évi 11,555. sz. miniszteri rendelettel jóváhagyott s a tanítóképzői tanári tanfolyam jelöltjei számára készített munkatervben felsorolt anyag el-sajátítása. Ennek csak szigorú végrehajtásától függ, hogy az egyházi zene tanítására valóban és egyedül illetékeseknek a tanítóképzők zenetanárait tartsuk, s a kivitelre tartozó módokat megállapítására a legszükségesebb eszközöket a legszerencsésebb formában már megadottaknak tekintsük.

(Folytatása következik.)

Sztankó Béla.

A horvát-szlavon népoktatás.

I. Tanítóképzés.

Talán nem végezek egészen felesleges munkát, a midőn a velünk közjogi kapcsolatban álló és Szent István koronájának egyik részét képező Horvát-Szlavonország tanügyi viszonyai ismertetésére vállalkozom. Lapunk t. olvasóit bizonyára érdekelni fogják az ottani tanügyi viszonyok, melyek sok tekintetben lényegesen különböznek a mi tanügyünk szervezetétől és sok tekintetben tanulságosak is reánk nézve.

A horvát-szlavon népoktatást a legújabb, 1888-ik év október 31-én szentesített népoktatási törvény és az e törvény szellemében 1889-ik év

julius havában kiadott kormány-rendeletek szabályozzák. Tehát a horvát-szlavon iskolákban a jelen tanévben első ízben alkalmazzák az új törvényt.

Minket főleg a tanítóképzés érdekel első sorban, azért a tanítóképző intézetek ismertetésével kezdem meg közleményeim sorozatát.

Horvát-Szlavonországban 4 tanítóképző intézet van, ú. m. a zágrábi és petrinyei országos, a zágrábi nyilv. joggal felruházott magán tanítónő-képző intézet az irgalmas nővérek kezében és a károlyvárosi görög-keleti felekezeti tanítóképző. Az ötödiket Eszéken fogja a kormány felállítani. A zágrábi országos tanítóképző intézetben 1 igazgató, 4 rendes tanár, 1 zenetanár, 1 tornatanár, 3 segédtanár és 2 hittanár működik. A petrinyei országos tanítóképzőben 1 igazgató, 4 rendes, 1 zene-, 2 segéd- és 2 hittanár van alkalmazva. A zágrábi tanítónőképzőben 1 igazgató, 5 rendes, 1. kézimunka-, 4 segéd- és 1 hittanár és tanítónő működik. A károlyvárosi görög-keleti képzőről nincsenek adataink.

A horvát-szlavon tanítóképző intézeteket 1889 ig praeparándiáknak nevezték. A legújabb törvény a tanítóképzés színvonalát emelte általában. Így az elnevezés által is. A régi praeparándiákat az új törvény „a tanítók iskolája“ czímmel rubázta fel. A régi praeparándiák tanítószemélyzete „tanító“ czímet viselt.

Voltak közöttük rang szerint praeparándiai főtanítók, tanítók és segédtanítók. Az új törvény képzőintézeti főtanítókról és segédtanítókról beszél s e törvény 8-ik §-a szerint „a tanítók iskolája főtanítóit a „professzori“ cím illeti meg“. E törvény értelmében a bán f. évi január elején a zágrábi országos tanítóképző-igazgatónak, 3 főtanítónak és a r.-kath. hitoktatónak (ez idő szerint főtanító), január hó közepén pedig a petrinyei országos képzőintézeti igazgatónak és 2 főtanítónak adományozta a „professzori“ czímet. (Megjegyzendő, hogy a középiskoláknál hasonló az eljárás.) Tehát a professzori cím jogos használatához szükséges, hogy azt a bán a főtanítóknak külön adományozza.

Az 1888-ik évi törvény 123-ik §-a szerint a horvát képzőintézeti tanárok fizetés tekintetében is egyenrangúsítottak a középiskolai tanárokkal. Ugyanis: a főtanítók (nálunk rendes tanárok) 900 ft fizetést kapnak s minden ötödik évben 200—200 frt pótlékot mint fizetésemelést. E szerint a horvát képzőintézeti tanárok szolgálatuk 15-ik évében érnek el bennünket fizetés tekintetében, de azután az évek számához képest, tetemesen nagyobb a fizetésük mint a mienk. Így p. o. 20 évi szolgálat után 100 frttal, 25 évi szolgálat után 300 frttal nagyobb a fizetésük a mienknél s 30 évi szolgálat után 500 frttal nagyobb összeggel mehetnek nyugdíjba mint a magyarországiak. Ha még felemlítjük, hogy náluk a lakbér-illetmény 200 frt, nálunk meg 100 frt, akkor kitűnik, hogy náluk aránylag jóval nagyobb a fizetés mint nálunk. A zenetanár alapfizetése és lakbér-illetménye olyan, mint a rendes tanároké, de ötödéves pótléka nem 200 frt, hanem csak 100 frt. A gyakorlóiskolai tanítók évi fizetése 700 frt, lakbére 150 frt, ötödéves pótléka 60 frt. A segédtanárok rajzra, testgyakorlatra, esetleg elméleti tantárgyakra is alkalmaztatnak s fizetésük az általuk adott óraszámhoz van mérve. A rajz-, torna- és a hittanár is alkalmazható rendes tanárnak (főtanítónak), ha esetleg más tantárgyat is

képes tanítani, vagy ugyazon tantárgyat a rendes tanári óraszámmal más intézetnél is tanítja. Nyugdíj tekintetében a horvát képzői rendes és segédtanárok a középiskolai (1875-iki) a gyakorlóiskolai tanítók a népiskolai tanítók (1888-iki) nyugdíjtörvénye alá tartoznak.

Az igazgató 10, a rendes tanárok 20, a gyakorlóiskolai tanítók 25 órát kötelesek tanítani. Az igazgatónak joga van a tanároknak 8 napi szabadságidőt engedélyezni. Ha valamely tanár társát helyettesíti, munkája meg lesz fizetve. Az igazgató szorgalmi időben a kormány engedelmével nem távozhatik lakhelyéről. Rendes tanári székek havonként tartatnak, de ha az igazgató szükségesnek tartja, vagy két tanár kívánja, rendkívüli tanári szék bármikor tartható. A tanári szék jegyzőkönyvét minden jelenlevő tanár tartozik aláírni. A tanári szék bármely tagjának joga van nézetfelterés alkalmával, ha leszavaztatnák, különvéleményét a jegyzőkönyvbe vétetni, mely jegyzőkönyv azonnal felterjesztendő a tanügyi kormányhoz. A tanári szék összes jegyzőkönyveit az év végén fel kell terjeszteni. Ha az igazgatónak a tanári szék határozata ellen kifogása volna, nem tartozik azt végrehajtani, míg az általa, a kormányhoz felebbezett határozat ügyében a tanügyi kormány nem intézkedik.

A legújabb szabályrendelet a horvát tanítóképzőknél a két első óra után 15—15 percnyi, a 3- és 4-ik óra közt 10—10 percnyi szünetet ír elő. Az igazgató-tanácsi intézményt a horvát-szlavon tanítóképzők nem ismerik. A képzőintézetek az országos kormány tanügyi osztályának vannak közvetlen alárendelve, melynek egyik közege, az országos főtanfelügyelő gyakorol bizonyos esetekben a tanítóképzők felett felügyeletet.

A horvát „tanítók iskolája“ az új törvény szerint 4 évfolyamból áll. Az első évfolyamba a férfiktól és nőktől egyaránt a 15-ik életév betöltését és a gymnázium, reál vagy polgári iskola (a leányoktól felső leányiskola) bevégezése kívántatik. Mindazonáltal kivétel nélkül minden növendék alá van vetve felvételi vizsgálatnak, melyen a latin és görög nyelven kívül mindazon tantárgyakból megvizsgálatnak a növendékek, a melyek a középiskola négy alsó osztályaiban taníttatnak. A felvétel tehát e tekintetben szigorúbb náluk mint nálunk. Azon első éves növendékek, a kik az első három hónap alatt alkalmatlanoknak bizonyulnak a tanítói pályára, a tanári szék ítélete alapján elbocsátandók az intézetből. Azon növendékeknek, a kik a középiskola felsőbb osztályait, vagy más magasabb intézetet végeztek, a képzőintézeti tanári kar ajánlatára az országos kormány megengedheti, hogy az intézet megfelelő felsőbb osztályába léphetnek, de ilyenek is csak felvételi vizsgálat alapján, mely az illető képzőintézeti osztály valamennyi tantárgyára kiterjed.

A tanítónövendékek a következő tantárgyakat kötelesek tanulni: (Az egyes tantárgyak heti óraszámát zárójel közé teszem.) Hittan (8), paedagógia és tanítási gyakorlatok (19), horvát vagy szerb nyelv és irodalom (13), német nyelv (8), földrajz (5), történet, alkotmánytan (6), mennyiségtan és mértani rajz (11), természetrajz (7), természettan, vegytan (6), gazdaságtan és gazdasági munka (7), mechanikai (ipari) kézimunka (4), szépirás (2), szabadkézi rajz és mintázás (9), ének-zene (21), testgyakorlat

(6). Minden osztály 32 órai iskolai tanulásra (beleértve a gazdasági és ipari gyakorlatokat) van kötelezve. Szünetidőben semmiféle rendes tantárgy iskolai tanulása nincs megengedve. Az első osztály nem tanul paedagógiát.

A tanítónőképzőben ugyanezek a tantárgyak, kivételt képeznek: a mértani rajz, a mely helyett mértani nézlettant, a gazdasági gyakorlat, a mely helyett háztartást, a házi ipar, a mely helyett női kézimunkát tanulnak. A paedagógiai órák száma egygyel több mint a férfiaknál, az ének-zene órák száma 8, a testgyakorlaté 5. A heti órák száma az első osztályban 29, a többiben 30.

Ezekon kívül a tanítónővendékeknek meg kell ismerkedniök külön rövid tanfolyamokon a vakok, süketnémák és hülyék oktatásával, a javítóházakkal, kisedővodákkal; meg kell tanulniök uszni. Más rendkívüli tantárgy csak a kormány engedelmével hozható az intézetbe. A tanítónő-növendékek tanulhatnak zongorát, francia és olasz nyelvet, ha e tantárgyakat a felső leányiskolában is tanulták. A nő-növendékeknek is kell magukat az uszásban gyakorolniök. A nők a kisedővást a rendes paedagógiai órákon tanulják.

A horvát szlapon „tanítók iskolája“ vizsgálati szabályai nagyon figyelemre méltók. A leendő tanítók háromféle vizsgálatnak vannak alávetve: az osztályvizsgálatoknak, az érettségi vizsgálatnak és a tanképesítő vizsgálatnak. Az I., II. és III-ik osztály növendékeivel évi osztályvizsgálatokat tartatnak. E vizsgálatokon az illető tanfolyam tananyagából elért eredmény és a feljebbviteli képzettség vizsgáltatik meg. Az évváró vizsgálatokat az igazgató vezeti a tanári kar jelenlétében. Kérdéseket az illető szaktanár tesz fel. A vizsgálat végén a tanári kar határoz a feljebbvitel dolgában.

A 4-ik évfolyam bevégezése után a növendékeknek szigorú érettségi vizsgálatot kell kiállaniök a „tanítók iskolája“ összes tantárgyaiból. E vizsgálaton az országos főtanfelügyelő elnököl; a bizottság tagjai még: az intézet igazgatója és az intézet tanárai. A gyakorlati vizsgálatra a bizottság meghívhatja a gyakorlóiskolai tanítókat is. Az érettségi vizsgálatra az intézet végzett növendékein kívül, a kormány engedelmével azok is bocsáthatók, a kik a főgymnázium, vagy főreáliskola összes osztályait bevégezték s a képzőintézet tantárgyaiból magánúton készültek. A kik középiskolai érettségivel bírnak, csak azon képzőintézeti tantárgyakból kötelesek vizsgálatot kiállani, a melyeket a középiskolában nem tanultak.

Az érettségi vizsgálat írásbeli, gyakorlati és szóbeli. Írásbelit a paedagógiából, horvát nyelvből és mennyiségtanból tartoznak tenni. Az írásbelihez tételeket az illető szakok tanárai állítanak össze, melyeket bepecsételt levélben átadják az igazgatónak, a ki e levelet saját jelentésével a tanügyi kormányhoz küldi, a mely a tételek közül egyet-egyet kijelöl, vagy maga ad írásbeli tételt kidolgozásra. Az írásbelit követi a gyakorlati vizsgálat a gyakorlóiskolában. Azon növendékek, a kik tanév közben legalább jeles eredményt mutattak fel a gyakorlati tanításból, a gyakorlati vizsgálat alól felmenthetők. A szóbeli vizsgálat kiterjed valamennyi képezdei tantárgyra a tantervben előirt terjedelemben. A mely tárgyból a növendéknek kitűnő vagy jeles osztályzata van a harmadik és negyedik

évfolyam bizonyítványában s ha írásbelije is legalább jeles, az esetben azon tárgyból elengedhető a vizsgálat. Mindazonáltal minden növendéknek legalább három tantárgyból kell vizsgálatot kiállania. Hogy mely tárgyakból, azt a vizsgáló-bizottság elnöke határozza meg. Nem intézeti növendék minden tantárgyból meg lesz vizsgálva. Az érettségi vizsgálaton szigorúan tiltva van másét és terjedelmesebben kérdezni, mint a mit és mennyit a képzőintézeti tanterv előír.

Az érettségien a kérdést az illető tantárgy tanára adja fel. Az elnöknek joga van bármely tárgyból kérdezni. Az osztályzatok dolgában a többség határoz. Az elnök csak akkor szavazhat, ha a szavazatok egyenlők. Az érettségi bizonyítványt a vizsgáló-bizottság minden tagjának alá kell írnia. Ha a növendék valamely tantárgyból nincs megelégedve osztályzatával, 2 hónap múlva újra jelentkezhetik azon tantárgyból vizsgálatra. A kit a bizottság nem talált érettnek, egy év múlva megismételheti a vizsgálatot, de ez esetben azon tárgyakból, melyekből legalább is jó osztályzatot kapott, nem köteles új vizsgálatot kiállani. Az intézet rendes tanulói nem fizetnek vizsgálati díjat, a rendkívüli jelöltek és az ismétlők 5 frtot tartoznak fizetni. A vizsgálati díjak tantárgyaik arányában a vizsgáló tanárokat illetik.

Az érettségi bizonyítványba azt is bele kell vezetni, hogy az illető mennyi országos segélyt élvezett s ennek megfelelően, hány évig tartozik a tanítói pályán maradni. (Szabályok szerint kétszer annyi évig, a hány évig élvezett segélyt.)

Az érettségi bizonyítvány alsó fokú (nálunk elemi) népiskolai ideiglenes tanítói állásra képesít. Két évi gyakorlat után a horvát-szlavon tanítók kötelesek magukat tanképesítő vizsgálatnak alávetni, ha végleges minőségű tanítókká akarnak lenni.

A tanképesítésről és egyebekről t. szerkesztő úr engedelmével
jövőre.*

Margitai József.

* Örömmel és köszönettel fogjuk venni.

Szerk.

I R O D A L O M.

Új művek.

A Neveléstudomány Kézikönyve. Felméri Lajos. Kolozsvár. Szerző sajátja. Bolti ára 6 frt.

Felméri Lajos könyvének megjelenése a legnevezetesebb eseménye most tantügyi életünknek. Foglalkozik vele nemcsak a tantügyi, hanem a napi sajtó is. Az „Egyetértés“, „Pesti Napló“ tantügyi, illetve irodalmi rovataikban emlékeznek meg róla, a „Budapesti Hírlap“ április 22-ki száma pedig vezérezikket szentel neki. Jól van ez így! A „Neveléstudomány Kézikönyve“ terjedelménél, irányánál, tárgyalási módoránál, azon kimagasló értékénél fogva, a melyet neveléstani irodalmunkban elfoglal, megérdemli a közfigyelmet és elismerést. Számot tenne bármelyik külföldi szakirodalomban, a mi tudományos paedagógiai irodalmi viszonyaink között

pedig epochális jelentőségüvé válik megjelenése. Azt el kell ismerniök azoknak is, a kiknek nézetei Felméri irányával ellenkeznek, hogy e mű jelentékenyen emeli paedagógiai irodalmunk értékét.

A közérdeklődésnek felvillanását örvendetesnek kell tartanunk nemcsak Felméri műve, hanem általában paedagógiai irodalmunk érdekében is; mert a közérdeklődés az az eső, a mely kultúréletünk ezen elhagyatott, kevés természetményt előmutató tájékát jótékonyan megtermékenyíti és benépesíti. Örvendünk, hogy akadt egy olyan izmos törzs, a melyen az út mellett haladók szeme fennakadt.

Ha azonban nemcsak pillanatnyira, hanem állandóan és gyökeresen meg akarjuk változtatni a közvéleményben uralkodó közönyt és kicsinylést a tudományos paedagógiai irodalom iránt, ha ki akarjuk vivni azt a helyet, a mely az irodalomnak ezt az ágát is méltón és jogosan megilleti nemzeti kulturánk terén: első sorban a nevelésügygel foglalkozóknak kell részint a már megjelent kiváló művek pártolása, terjesztése, részint a paedagógiai irodalom továbbfejlesztése érdekében mindent elkövetni. Vajjon nem tehetnének ez irányban valamit a tanítói egyesületek s különösen a tanítóképző tanároknak, mint par excellence a paedagógiai szaktudománygyal foglalkozóknak egyesülete? Jó volna e fölött gondolkozni s különösen tenni.

Mert nincs meg mindenkiben az az elszánt bátorság, mint Felmériben, hogy maga adjon ki egy ily nagyszabású paedagógiai művet.

A napi sajtó már beszámolt a könyvről szerzett impresszióiról. Mi ezzel nem elégedhetünk meg. Feladatunk lévén nemcsak általános benyomások szerzése, hanem a részletes ismertetés és kritika is, véleménynek nyilvánítását későbbre hagyjuk fenn. Olvasóink kedvéért most csak némi rövid tájékoztatást kívánunk nyújtani a mű irányáról és tartalmáról.

Felméri nem áll valamely paedagógiai iskola és rendszer szolgálatában, hanem a paedagógia elveit indukció útján igyekszik kifejteni s így nála a nevelés elmélete „induktív tudomány“-nyá válik. Ő nem a rendszerre és elméletre, hanem a tárgyalásra helyezi a fősúlyt. Egyes themákat vet föl, fejteget és tétéleit számos érdekes megfigyelésből, tényből kiindulva, többnyire absztrahálja. E célra szerző részint a saját gyermekein tett megfigyeléseit, részint az angol és francia irodalom idevágó monografiáit használta fel.

Művét négy szakaszra osztja, ú. m. I. a nevelés általános kérdései, II. a testi nevelés, III. értelmi nevelés, IV. erkölcsi nevelés; ez utóbbi ismét két alszakaszt foglal magában, ú. m. a szív és az akarat nevelését. Ez a négy szakasz 41 fejezetet tartalmaz, a melyeket itt elősorolni nem tartunk szükségesnek, mert azokat az előfizetési felhívás alkalmával egész terjedelmükben közöltük (L. I. füzet 46. lap). A könyv összesen 43 ivre, illetőleg 686 oldalra terjed ki. A mű nagy erudícióval készült; szerző 205 művet sorol fel kútfő gyanánt, a melyek közül angol van 103, francia 73, német 17, olasz 6, latin 1, magyar 5.

Talán nem vágunk elébe a bírálatnak, ha Felméri könyvének egy kiváló vonását, a mely azt érdekessé és rokonszenvessé teszi, már most felemlítjük. Felméri művének minden lapjából, sőt sorából kitűnik a

gyermekszeretet. Ez az alaphang csillámlik ki a műből az igazi érzés melegével minduntalan s teszi annak lélektani képeit, fejtegetéseit kellemesekké, vonzókká; úgy látszik, ez adta meg a közvetlen indító okot is a mű megírásához, legalább ez bizonyítja az első lapon olvasható ajánlat: „Három drága lélek: anyám, feleségem és kis fiam felejthetetlen emlékének.“ Szerző ezt az alaphangot különben öntudatosan használja, mert ezélja másokban is a gyermekszeretetet felébreszteni s „a neveléssel foglalkozókat arra serkenteni, hogy a gyermeket megfigyeljék“. Nem tartottam feleslegesnek ezen nálunk eddig szokatlan, a tudományos paedagógiai könyvekben eddig majdnem ismeretlen alaphangról, mint a mű egyik jelességéről már jelen alkalommal megemlékezni. N.

A soproni ev. tan.-képző int. gyakorló-iskolájának szervezete és részletes tanmenetei. Közlik: K a p i G y u l a és P a p p J ó z s e f. Ára 40 kr. Szívesen emlékeztünk meg a gyakorlati paedagógia e szorgalommal kidolgozott termékéről. A 83 oldalra terjedő mű első részét, a gyakorló-iskola szervezetét K a p i G y. ig. állította össze: I. Jelleg, felügyelet, vezetés, tanítás. II. A t.-k. int. növendékek gyakorlati kiképzése az I., II., III. évfolyamban. III. Rendtartás. IV. Osztályzatok, havi jelentések, isteni tisztelet látogatása címek alatt. A nagyobb munkát igénylő második rész, a részletes tanmenet P a p p J., gyak.-isk. tanító buzgalmát elismerésre méltóan mutatja be. Szerző részletesen dolgozta ki minden tantárgynak óraszerinti anyagát, hogy helyes utat mutasson a leendő tanítóknak. Készséggel elismerjük, hogy ez általában sikerült is neki. Nem ismerjük a dunántúli ev. egyház tantervét, s így ebből a szempontból nem szólhatunk a tanmenethez, de a magunk szempontjából néhány észrevételt nem hallgatunk el. Például a III. elemi osztály földrajzi anyagában nem lehet helye a következő című tételeknek: „A nap kelési és nyugvási pontjának elhajlása a keleti és nyugati ponttól észak és dél felé. Magyarország. Európa. A föld.“ Ezek túlépik egy III. oszt. növ. értelmi fokát. Az írva-olvasásnál pedig a kis betűk írásbeli alakjával egyidejűleg a nyomtatott betűk is felmutatandók, mit szerzőnk a nagy betűknél tesz. Számítási anyagul az I. osztályban 1—10-ig van kijelölve, pedig bátran mehetünk a 20-ig. A méter, dcm., liter, dl. s kgr. ismeretése azonban itt nemcsak elmaradhat, hanem sikertelen lenne a tárgyalása is. Elég azokat ezen a fokon egyszerűen megemlíteni. A törtékkel való számolás elemei szintén igen korán vannak tanítva a II. osztályban. Annál inkább ki kell emelnünk a b. és ért. gyakorlatok s a nyelvtani oktatás és olv. tárgyalás helyes tanmenetét, a lakóhely ismeretetését, végül pedig az énekoktatás gondos és remélhetőleg sikeres vezetését. Az egész tanterv kidolgozása gondos kezekre vall.

Általában e művet, melyből minden törekvő s hivatását szerető tanító oly sokat tanulhat, okúlhat: a legmelegebben ajánljuk az érdekelt kartársak méltó figyelmébe s elismeréssel emeljük ki a szerzők nemes buzgalmát, melylyel a gyakorlati tanítás terén nem kis érdemet szereztek maguknak. F.

Szavaló-könyv. Szavalásra legalkalmasabb költői és prózai művekből összeállított gyűjtemény. A magyar ifjúság számára. Kiadja Méhner Vilmos, ára 1 frt.

Tanuló ifjúságunk szabad előadó képességének fejlesztése a nyelvi oktatás egyik főcélja. Ha ezt egyúttal a nevezetesebb költői darabok ismeretével, a hazaszeretet és más nemesebb érzelmek felköltésével s ébrentartásával óhajtjuk összekapcsolni: gondoskodnunk kell azon eszközökről is, melyek alkalmas segítő tarsaink legyenek fáradságos munkánkban. Ily eszközöknek kellett volna lenniök az eddig megjelent szavaló-könyveknek; ezek azonban drágaságukkal s rendszertelen összeállításukkal inkább mellőzést, mint pártolást tudtak kivívni s így ifjúságunk az olvasókönyvek nagyon is szűk és korlátolt anyagára volt szorítkozva vagy pedig klasszikusaink elcsépelet darabjaival untatta magát s hallgató közönségét. Nem csoda tehát, ha a fennebbi czímen megjelent s paed. tapintatossággal és szakértői körültekintéssel összeállított anthológiáról szívösen emlékezünk meg. E mű nemcsak régebbi legkiválóbb íróink, hanem az ifjabb írói nemzedék legszebb darabjainak képezi koszorúját. Virág, Csokonai, Berzsenyi, Kölesey, Vörösmarty, Kisfaludy K., Eötvös, Petőfi, Arany, Tompa, Lévy, Gyulai, Szász K., Tóth K. stb. mellett képviselve vannak Jakab Ö., Ábrányi E., Tolnay L., Vargha Gy., Szabó E., Reviczky Gy., Váradi M., Prém J., Versényi Gy. Összesen 110 költemény, 6 monolog s 7 kiváló szónoki darab képezi tartalmát. Óhajtottunk volna Bartók L. kárpáti lendületes költeményeiből is olvasni néhányat, valamint kiváló becsű humorisztikus költeményeinkből is többet. Fiúiskolák számára különösen alkalmas az a czélnek megfelelő gyűjtemény. Kiállítása igen izléses, nyomása tiszta, ára mérsékelt. Egyesek és ifjúsági könyvtárak számára melegen ajánljuk.

F.

BEKÜLDÖTT MŰVEK. Vers-szavaló. Szavalásra legalkalmasabb művekből összeállított gyűjtemény a magyar hölgyek számára. Ára díszes vászonkötésben 80 kr. Méhner Vilmos kiadása. E mű társa az irodalmi rovatunkban ismertetett „Szavalókönyvnek”. — **Magyar olvasókönyv.** Poétikai és rhetorikai bevezetéssel kereskedelmi középiskolák és akademiák használatára. Szerkesztette Balassa József. 1 kötet, az 1. osztály számára. Budapest, 1890. Lampel R. kiadása. Ára 1.50. — **A legújabb kor története, 1825–1880.** Irta Marczali Henrik. Révai testvérek kiadása. 1890. Megjelenik füzetenkint minden hóban kétszer. Előfizetési ára fél évre 3 frt, egész évre 6 frt, füzetenként 30 kr. Eddig megjelent négy füzet. — **A magyar nemzet története az elemi népiskolák számára.** Irta Sebestyén Gyula. Méhner V. kiadása 1890. Ára 32 kr. — **A hazai alkotmány- és jogismeret alapvonalai.** Polgári és felső népiskolák számára. Harmadik kiadás. Irta dr. Csiky Kálmán. A magy. kir. állam tulajdona. Ára? — **A szebenmegyei róm. kath. tanítóegylet keletkezésének és fejlődésének története.** 1879–1890. A választmány megbízásából összeállították Dományáncz Péter és Orelt Lajos. Kiadja a szebenmegyei róm. kath. tanítóegylet. — **A honfoglalás ezer év előtt és ezer év után.** Irta Eötvös Károly Lajos. Budapest. Méhner V. kiadása. Ára 10 kr. — **Mértani nézettan.** A polgári iskolák használatára dr. Moenik Ferenc után írta Lengyel Sándor. Budapest. 1890. Lampel R. kiadása. — **Elemi iskola rendtartási szabályok és értesítő.** Összeállította Vargyas Endre kir. tanfelügyelő. Ára 5 kr. Budapest. 1890. Lampel R. kiadása. — **Jelentés Pest-Pilis-Solt-Kiskúnvármegye és Kecskemét t. h. város 1888/89-ik iskolaévi tanügyi állapotáról.** Visszatekintéssel az előbbi iskolai évekre és az ez években tett fontosabb intézkedésekre is. Irta Tóth József kir. tanfelügyelő. Budapest, 1890. — **Kis Művész.** Ifjúsági zenelap. Énekhangra zongorakísérettel szerkeszti és kiadja Hoós János, dévai állami tanítóképző zene-tanár. Első évfolyam, márczius hó, 1-ső szám. Előfizetési feltételek: egész évre 4 frt, fél évre 2 frt, negyed évre 1 frt. Egyes szám ára 50 kr. Gyűjtőknek 5 előfizető után tiszteletpéldány. Előfizetheti a „Kis Művész” szerkesztőségénél Déván.

Azon tisztelt kartársaknak, a kik e művek valamelyikét ismertetni óhajtják, szívesen szolgál a szerkesztőség 1—1 példányul. A művek általában az egyesület tulajdonai.

EGYESÜLETI ÉLET.

Május elseje!

A tavasznak, az ujjászületésnek, a tiszta emberi örömöknek e kedves napja tanítóképző rendes és segédtanárainknak is meghozza a kellemes ajándékot: a fizetésfelemelésnek első öthavi részletét. Az öröm perceiben ne feledkezzünk meg arról a férfúról, a ki először hozta mozgásba ez ügyet s többé azt nem is engedte elaludni, a kit a balsikerek ha keserítettek is, de meg nem riasztottak, a kinek fáradozásait és kiváló érdemeit ez ügyben el nem ismerni hiba volna. Kívánjunk áldást e napon Hetyey Gáborra!

Bár általános lehetne az öröm! Akkor nagyobb és szebb is lenne! Az adott körülmények között lehetetlen, hogy az örömpohárba ürömcsepp is ne vegyüljön! Kartársainknak jó része még ezután várja fizetésének felemelését. Kettőzött erővel sarkaljon ez minket, szerencsésebbeket, tettekre; mert sokáig ez állapotok fenn nem tarthatók. A dolgok folyásának logikai kényszerűsége az, hogy a megindult ár többé vissza nem szorítható.

Bizzunk! S legyen május elseje az öröm és a reménység ünnepe!

Meghívás!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya f. é. május 19-én d. u. 6 ó. az „István főherceg” vendéglői saját külön helyiségében ülést tart. Az ülés tárgya lesz: a közgyűlés előkészítése. Az ülésre úgy a fővárosi, mint a vidéki választmányi és rendes tagok tisztelettel meghívotnak.

Kelt Budapesten, 1890. április 25-én.

Az elnökség.

Felszólítás!

Egyesületi szabályaink értelmében mindenki köteles december 1-ig az illető évre a tagdíjat lefizetni. Még mindig számosan vannak, a kik ebbeli kötelezettségüknek a múlt évről nem tettek eleget! A választmányának határozata értelmében kívánatos ugyan, hogy azon tisztelt tagtársak, a kik a múlt év második felében léptek egyesületünkbe, az egész évi tagdíjat lefizessék, de nem feltétlenül szükséges. Teljes tisztelettel kérjük tagtársainkat, szíveskedjenek ezen

határozat szerint mult évi tagsági díjaitak legkésőbb május 14-ig lefizetni; mert ezen határidőn túl postai megbízásokat leszünk kénytelenek kibocsátani, a mely a tisztelt tagtársaknak felesleges költséget, a pénztárnoknak pedig nagy munkát fog okozni. Bizunk, hogy e felhívásunknak meglesz a kívánt sikere!

Kun-Félegyháza, 1890. április 20-án.

Zajzon Dénes, pénztáros.

Felhívás a Tekintetes Tanári Testületekhez!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya a közgyűlésre a következő öt tételt tűzte ki:

1. Helyese a tanítóképzésben az általános és szak-képzés között jelenleg fennálló viszony? Nem volna-e czélszerű a tantervet úgy átalakítani, hogy a szoros értelemben vett általános kiképzés az első három évfolyamban befejeztessék és a negyedik évfolyam csak a szorosabb értelemben vett szakműveltség kifejtésére és gyakorlati kiképzésre fordíttatnék s az egyes tantárgyakkal a növendékek legfeljebb az elemi módszer részletes kidolgozása szempontjából foglalkoznának?

2. Mikép volna a gyakorló-iskola szervezete átalakítandó, hogy a tanítóképzés czéljainak megfelelőbb legyen?

3. Legyene a felvételi vizsgálat általánosan kötelező? És ha igen, mik legyenek a vizsgálat előfeltételei és követelményei azokra nézve, a kik törvény által előírt bizonyítványt hoznak s a kik magánúton készülnek.

4. A tanképesítés ügye.

5. A felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok anyagi helyzetének javítása tekintettel arra, hogy díjazásuk és nyugdíjuk az államiakéval összhangzatba hozassék.

A mint látható, a középponti választmány által kitűzött tételek tanítóképzésünknek gyökeresebb reformját rejtik magukban. A multból szerzett tapasztalatok súlya, a már világosan szembe tűnő hiányok érzete elkerülhetetlenül követelik tőlünk azon kérdéssel való foglalkozást, hogy tanítóképzésünket gyakorlati irányban reformáljuk.

Eddig csak öt tanári testület küldte be részletes javaslatát.

Pedig hogy tantervünk módosításának és a vele kapcsolatos ügyeknek helyes megoldását eszközölhessük, szükséges, hogy a tanári testületek mind behatóan foglalkozzanak úgy a jelenlegi tanterv hiányaival, mint a kitűzött öt tétel mindegyikével és megállapodásaikat, mint javaslatokat, a választmánynyal mielőbb közöljék.

A közgyűlés kellő előkészíthetése czéljából szükséges, hogy a tanári testületek részletes javaslataikat még ez iskolai év befejezte előtt elkészítsék és tudomásra hozzák. Juniusban nincs már erre idő! Teljes tisztelettel kérjük tehát a tekintetes tanári testületeket, hogy részletes javaslataikat, a melyek a május 19 én tartandó választmányi ülés elé fognak

terjesztetni, legkésőbb május 15-ig a titkári hivatalba (Budapest, Üllői-út 24) beküldeni szíveskedjenek.

Kelt Budapesten, 1890. április 25-én.

Péterfy Sándor,
elnök.

Nagy László,
titkár.

Az április 14-iki választmányi ülés jegyzőkönyve.

Jelen vannak: Péterfy Sándor mint elnök, Nagy László titkár mint jegyző, Zirzen Janka, Bánóczy József, Gyertyánffy István, Léderer Ábrahám, dr. Málnai Mihály, Radó Vilmos választmányi tagok, Bertha Ilona, Polereczky Jolán, Radnai Bella, Sebestyénne Stetina Ilona, Tavassy Mária, Turánszky Irén, Zilahy Irén, Margitay József (Csáktornya) és Rybár István egyesületi tagok.

A múlt ülés jegyzőkönyve hitelesítettik.

Nagy László titkár jelentést tesz a tanári testületek által a közgyűlés idejére vonatkozólag beküldött javaslatokról. Eddig összesen 18 tanártestület fejezte ki kívánságát a közgyűlés idejét illetőleg, közülük 10 testület augusztus második felét, 5 november elejét és 3 július első napjait óhajtja a közgyűlés idejéttl. Elnök felhívja a választmányt a közgyűlés idejének megállapítására. A választmány tagjai között hosszú eszmecsere fejlődik ki, a melyben Léderer Ábrahám, Nagy László és Péterfy Sándor abbeli határozott nézetüknek adnak kifejezést, hogy a közgyűlés augusztusban közvetlenül az egyetemes tanítógyűlés előtt tartásuk; szükségesnek tartják ezt részint azon fontos elvi szempont dokumentálása céljából, hogy egyesületünk a néptanítói kartól nem külön szakadva, hanem vele karöltve törekszik haladni; de kívánatosná teszi ezt azon gyakorlati körülmény, illetőleg alkalomszerűség is, hogy a vidéki tanítóképző tanárok közül részint hivatalos minőségben, részint az ügy iránti érdeklődésből különben is számosan fognak részt venni az egyetemes tanítógyűlésen; továbbá augusztusban van elég idő a tanácskozásra, és végre a tanító- és tanítónőképző intézetek üresen állanak a felránduló tagok elhelyezésére. Ezek ellenében Radó Vilmos és Gyertyánffy István novemberben ajánlják. Ők szintén szükségesnek, kívánatosnak tartják ugyan, hogy a képzőintézeti tanárok minél nagyobb számmal részt vegyenek és közreműködjenek az egyetemes tanítógyűlésen. Egyesületünk azonban új és működésének haszna, szükségessége, tekintélye még nem ment át a köztudatba; ez jobban elérhető, ha egész külön időben — novemberben — tartatik a gyűlés. Zavartalanabb is lehet ekkor a tanácskozás. Felhozzatik az a gyakorlati szempont is, hogy ekkor a fővárosi tanárok, a kik pedig jelentékeny részét teszik ki az egyesületnek, mind jelen lehetnek, míg augusztusban üdülés végett nagyobb részük távol van. — A választmány, tekintetbe vévén azt, hogy a közgyűlés megtartásának ideje sokféle mellékkörülménnyel függ össze, s hogy úgy a tanári testületek, mint a választmányi tagok véleménye egymástól lényegesen eltérő, s végre, hogy a tanári testületek jó része még mindig nem küldte be javaslatait, egy szóval látván azt, hogy az ügy még nincs a döntésre kellőleg megérve: a közgyűlés idejét nem tűzi ki, hanem el-

határozza, hogy hívassanak fel azon tanártestületek, a melyek még nem nyilatkoztak, véleményüket mielőbb nyilvánítani a felett, hogy a közgyűlés augusztus vagy november hónapban tartassék-e meg.

Nagy László titkár jelentést tesz a tanári testületek által a közgyűlési tételekre vonatkozólag beküldött javaslatokról. A 18 tanári testület közül valamennyi elfogadta a választmány által kitűzött tételeket; ezeken kívül 4 testület a tanítóképzőintézeti tanárképzés ügyét, 3 a szakfelügyelet ügyét, 3 a szolgálati pragmatikát és a vele rokon ügyeket és 1 a felekezeti tanárok anyagi helyzetének javítását kívánja felvételni. A választmány örvendetes tudomásul veszi és szép bizalom jelének tartja, hogy a tanári testületek kivétel nélkül helyeselték a választmány által kitűzésre ajánlott négy tételt; miért ezeket a választmány a közgyűlésen tárgyalandó tételül véglegesen kitűzi. A tanítóképzőintézeti tanárképzés és a szakfelügyeletnek ügyét igen fontosnak és életbe vágónak tartja ugyan a választmány, de mivel a már nem sokára bekövetkező közgyűlésünkig e tételek alaposan megvitathatók és előkészíthetők nem lesznek; továbbá az előreláthatólag rövid ideig tartó közgyűlésünkön a nagy fontosságú és éppen azért beható megvitátást igénylő tételeknek nagy számát tárgyalásra felvenni éppen a siker érdekében nem célszerű: a választmány e tételeknek a közgyűlésen való tárgyalását nem tartaná sikeresnek, miért a tanítóképzés és szakfelügyelet ügyét a legközelebbi közgyűlésre még nem tűzi ki, de evidenciában tartja és ez ügyekhez hozzászólást már most szívesen vesz. A választmány a felekezeti tanítóképzőintézeti tanárok anyagi helyzetének és nyugdíjazásának ügyét, mint égetőt és a legstürgősebben megoldásra várót, felveszi a közgyűlési tételek közé. A múlt ülés jegyzőkönyvében megjelölt 4 tételhez tehát még a következő 5-ik járul: a felekezeti tanítóképző intézeti tanárok anyagi helyzetének javítása tekintettel arra, hogy díjazásuk és nyugdíjuk az államiakéval összehangzatba hozassék.

Elnök felhívja a választmányt a közgyűlés előkészítésének módját megállapítani. Elnök indítványára a választmány a közgyűlés sikeres előkészítése céljából elhatározza a tanári testületek felhívását, hogy a kitűzött tételeket előleges alapos tanulmányok után behatóan megvitassák, és részletes javaslataikat a választmányhoz beküldjék. E javaslatok ki fognak nyomtatni és a szakelőadóknak tanulmányozás végett kiadatni. Minden tételnek előadásával három tag fog megbízatni, a kik munkálataikat a közgyűlés előtt a választmányhoz fogják betérjeszteni. A szakreferensek kijelölése céljából a választmány négytagú bizottságot küld ki, a melynek tagjai: Péterfy Sándor, Nagy László, Gyertyánffy István, Bánóczy József. A bizottság a megállapított névsort, mint javaslatot, a választmány elé terjeszti.

Nagy László jelenti, hogy Felméry Albert, félegyházi állami tanítóképzőintézeti segédtanár és egyesületünk titkára a választmányhoz az állami segédtanárok fizetésének javítása ügyében írásbeli indítványt nyújtott be. Ez indítványban elmondja, hogy „nálunk a rendes tanárrá előléptetés nem mindig a hivatalbeli közvetlen hatóság elismerő bizonyítványa vagy a szolgálati évek hosszú sorozatának figyelembe vételével történik,

a mennyiben gyakran nem az arra jogosan aspiráló, hosszas szolgálatában 30—34 évet ért és családos segédtanárok egyike, hanem másnemű intézetbeli és a tanítóképzés ügyét közelebbről nem ismerő tanárok foglalják el. Csak így történhetik aztán, hogy a segédtanárok rendszeren 8—10—12 évi szolgálatuk után jutnak rendes tanársághoz. Másik sérelme a segédtanároknak, hogy részükre csak 10%, illetőleg 45 firt van ötödéves pótlékul megszabva, a mely nem emeltetik fel visszahatólag a rendes tanárrá előléptetés alkalmával.“ Végre kéri a választmányt, hogy tegyen lépéseket ügyük érdekében a magas kormánynál. — A választmány ez ügyben Felméry Albert indítványára a következő határozatokat hozza:

1. Szükségesnek tartja az állami tanítóképzőintézeti segédtanárok előléptetési rendszerének reformálását a méltányosság elvei szerint olyformán, hogy azok — a gymnáziumi helyettes tanárok példájára — 3 évi szolgálatuk után rendes tanárokká neveztesse ki. Azon segédtanárok pedig, a kik már több év óta szolgálnak, mielőbb rendes tanárokká léptetessenek elő.

2. A mennyiben ennek keresztülvitele egyelőre pénzügyi és egyéb akadályokba ütköznék, kívánatos, hogy a segédtanárok ötödéves pótléka emeltesék fel 100 frtra.

3. Megbizzza az elnökséget, hogy ez ügyben a nagyméltóságú vallás-és közoktatásügyi minisztériumhoz intézendő kérvény szerkesztéséről s annak mielőbbi benyújtásáról gondoskodjék.

Nagy László jelenti, hogy a múlt évi november 2-án tartott választmányi ülés óta a tagok sorában a következő változások jöttek létre. Először is fájdalommal jelenti, hogy a halál e rövid idő alatt két tagot ragadott ki soraink közül. Az egyik: Nagy Károly, máramaros-szigeti gyakorló-iskolai tanító, a másik: Szitás János, dévai gyakorló-iskolai tanító. (Szitás János életéről lapunknak következő lapjain külön is megemlékezünk. Szerk.) Újonnan beléptek: König Gusztáv róm. kath. hitoktató a II. ker. tanítónőképzőben, Horváth József tanítóképző tanár Csurgón, Gamau György tanítóképző tanár Eperjesen, Gáspár János, alsó-fehérmegyei tanfelügyelő Nagy-Enyeden, Molnár László igazgató a budapesti kir. kath. tanítónőképzőben, Sztankovits Alajos gyakorló tanító Modoron, Schmid Bertalan gyakorló tanító Máramaros Szigeten, Kruse Ernő tanár ugyanott, Brauner Alajos tanító Csáktornyán, és Józsa Pál igazgató-tanító Kis-Ujszálláson és az ev. ref. országos tanító-egyesület elnöke. Tehát összesen 9-en. A tagok száma jelenleg 208. — A választmány fájdalommal veszi tudomásul két jeles tagjának elhunytát; másrészt örvend a tagok száma szaporodásának. Valamennyien megválasztatnak rendes tagokká, Molnár László pedig választmányi taggá.

A fővárosi tanítóképző tanárok összejövetele.

No tollam pölyhős vége, most tégy ki magadért — ha tudsz! Most mutasd meg, hogy szárnyadban nem csak szűrös tövissek, hanem puha pelyhek is vannak — ha ugyan akadnak. Szeretném, ha poros, nehézkes szárnyaid megelevenednének, megtanulnának repülni és könnyű hátadon

elvinnéd az én prózaiságomat is abba a hazába, a hol a költői ihlet terem. Igen, ha egy kis költői véna születtet velem, úgy tárgyam bizonyára alkalmas arra, hogy elragadjon.

Én úgy képzem, hogy azok az összejövetelek, a melyeket az ilyen vagy amolyan branche-ú tudós professzorok tartanak, meglehetősen unalmasak, szárazak lehetnek; hiányzik azokból rendesen valami, a mi a zöld asztalt igazán fehérré változtatná, a mi az ő szürke teoriáik alatt lappangó kedélyüknek szikráját lángra lobbantaná. A tanítóképzőintézeti tanárok összejöveteleiről, úgy látszik, az a „valami“ nem fog hiányzani. Kellemesen tapasztaltuk ezt mostani összejövetelünkön, a melyet a hölgyek megjelenése aranyozott meg. Ezért hát „arany“-betűkkel írjuk be összejöveteleink naplójába Zirzen Jankának és az Andrassy-úti képzőintézet tanítónői karának megjelenését. Zirzen Janka körében voltak: Sebestyén Gyuláné Stetina Ilona, a „Nemzeti Nőnevelés“ kitünő szerkesztője; Bertha Ilona, Polereczky Jolán, Radnay Bella, Tavassy Mária, Thuránszky Irén, Zilahy Irén, — valamennyien egyesületi tagok, a kik ily szép számú megjelenésükkel is bebizonyították, hogy ép oly lelkes hívei a tanítóképzés közügyének, mint a mily kitartó bajnokai és vezetői a nőnevelésnek. Kellemesen lepte meg a társaságot Suppan Vilmos tanítóképző igazgatójának megjelenése nevével: Gyertyánffy Terézszel és két hölgyvendégével. A rendes társaságon kívül a résztvevők sorában láttuk még Margitay Józsefet, lapunk jeles munkatársát Csáktornyról, König Gusztáv, róm. kath. tanítóképző hitoktatót, Molnár Lászlót és Rybár Istvánt stb.

Hogy a köszöntéseknek is nagyobb keletje volt mint rendesen, tán mondanom sem kell. Csinos kerekded szózatot mondott König Gusztáv, Zirzen Janka ő nagyságát éltetvén. Üdvözlésének gondolatmenete ez volt: a nő — a családé; a mely nő lemond erről, nem tölti be hivatását; de a ki azért mond le, hogy egy nagyobb családnak legyen éltető lelke: az hivatását sokszorosán tölti be. Alkalomszerű és zajos tetszéssel fogadott volt titkárunknak Hetey Gáborra mondott köszöntője is, e nap lévén évfordulója az egyesület megalakításának, a melyben az oroszánrész Hetey Gábort illeti.

Nem irhatok le minden felköszöntőt, bár a köszöntők is, a felköszöntötték is megérdemelnék, — de még a felszólalásokról is meg akarok emlékezni.

Első felszólaló volt Nagy László, a ki (híven önmagához) nagy buzgalommal szónokolva és no meg épen úgy gesztikulálva hívta fel a jelenlevők figyelmét egy valóban meggondolandó dologra. Eszmemenete a következő volt: Paedagógiai irodalmunk igen szegény; már egy-egy nagyobb mű magyarrá átdolgozása esemény számba megy, Felméry „Neveléstudományá“-nak megjelenése pedig állandóan mozgásban tartja paedagógusainkat. Baj az is, hogy tanítóink és tanáraink nem veszik és nem olvassák a nagyobb paedagógiai műveket. Ez az oka talán annak, hogy Felméry oly magasra kénytelen szabni művének árát, s hogy Regéczy nem fejezte be még eddig jeles „Herbart-iskoláját“. Kérdi, hogy a tanítóképzőintézeti tanárok, mint par excellence paedagógusok egyesületének nem tartozik-e feladatai közé a paedagógiai szakirodalom fejlesztése; nem volna-e jó, ha majd

megerősödünk, önálló művek és átdolgozások olcsó kiadása által a paedagógiai műveket hozzáférhetőbbé tenni?

Péterfy azt fejtegette, hogy igen jó volna az is, ha valaki (pl. az egyesület) a magyar paedagógiai irodalom repertoriumát elkészítené s azt 10 kros füzetekben közre bocsátaná. Óhajtságban kifejezett indítványa köztetszéssel találkozott, de úgy látszott a jelenlevőkön, hogy a kivitel — sajnos! — egyelőre jámbor óhaj marad.

Ezek után ismét a köszöntgetések járták, a melynek utolsója a legszébb témáról szólt: a szeretetről és szívről. Szólo annyira variálgatta, hogy egyik az ajándéka a másiknak, s a másik az egyiknek, hogy az eszmetársulás paripájára tilve azt hittem, Somogyországban vagyok, hol éppen ilyenkortájt (húsvét utáni héten) hordozzák a rózsás fánkkal, boros üvegekkel megrakott, selyemkendővel letakart tálakat s mondják hozzá a rigmust: „szív küldi szívnek szívesen; szív vegye szívtől szívesen; ha nem veszi szívtől szívesen, visszaviszem szívnek szívesen“ . . . . .

Ezt a köszöntést nyomban követte az elnök által hallatott: „Ite missa est“ — a tudósításra pedig már a „Deo gratias“-t legjogosultabban te mondog — nyájas olvasó. *

Szitás János!

(1854—1490.)

Élte derekán húnyt el! Mielőtt egyéniségét igazán érvényesíthette volna, ketté tört élete! Kötelességét hiven teljesítette, odaadással szolgálta a tanügyet, a melynek katonájává esküdött fel. Azon tanítók közé tartozott, a kik nem kenyérkérdésnek tekintik pályájukat, hanem lelkesedéssel csüngnek azon, a kiket, ha a gyermekek közé a tanterembe lépnek, valami varázsszózat átszellemít. „Bocsássátok hozzám a kisdedekeket, mert övék a mennyek országa!“ Beteg volt már s erővel kellett távol tartani az iskolától. Mint a jó katona a harcztéren, úgy akart ő azon a helyen meghalni, a hol minden igaz tanító lelkesedéssel küzd az emberi tökéletlenségek ellen, s magasra lobogtatja a felvilágosodás fáklyáját. Ejtsünk egy könnyecseppet sírján, mert talán ez az egyedüli elismerése, jutalma a czéljaiban nemes és kötelességében buzgó életnek!

Minket kétszeresen érint a veszteség, mert nemcsak jeles tanítót veszítettünk benne, hanem egyesületünk egy buzgó tagot, lapunk pedig, a melynek egy éven át egyik szerkesztője volt, kiváló munkatársát. Élete folyását a „Hunyad“ után, egyik barátja, közvetlen főnöke tollából a következőkben ismertetjük.

Szitás János született 1854-ben július 12-én Hosszúfaluban egyszerű földműves csángó szülőktől. Elemi iskoláit és gimnáziumi tanulmányait elvégezvén, a székelykeresztúri állami tanítóképzőbe lépett, melynek akkori igazgatója Gyertyánffy István volt. A tanfolyam bevégeztével kitünő tanítói oklevelet nyert, s azonnal 1873 szeptember havában szülőföldjén, a hosszúfalusi állami elemi iskolához rendes tanítóul választották meg. De itt csak egy évet tölthetett. Volt igazgatója Gyertyánffy István, ki akkor már a budai Paedagogium igazgatói díszes állásán működött, s a ki korán felismerte a törekvő, a tehetséges ifjában a valódi paedag-

gógust, egyenesen a budai Paedagogium gyakorló-iskolájának tanítójává nevezte ki őt.

Szítás, mielőtt a számára kijelölt díszes állást elfoglalta volna, 1874-ik augusztus elején külföldi tanulmány-útra indult. Bécs, Salzburg, Münchenen át a paedagógia hazájába, Schweizba utazott. Kreuzlingen, Küsnacht, Riesbach, Zürich, Winterthur, Egishorfenben részint tanítóképezőket, részint jeles népiskolákat látogatott meg. E tanulmány-útjáról érdekes naplót hagyott hátra, mely arról tanuskodik, hogy az ifjú Szítás nagyon komoly tanulmányoknak szentelé idejét s készült elő a reá várakozó komoly feladat megoldásához. Visszatérve Budapestre, Gyertyánffy oldala mellett valódi mintatanítónak képezte ki magát. Sok küzdelem után jutott e díszes álláshoz, s életének bizonyára azok voltak legszomorúbb napjai, midőn ezt el kellett hagynia.

1877-ik szeptember havában a dévai állami tanítóképző intézetbe helyeztetett át. Gyakorló-iskolánk minta-tanítót, a képzőintézeti növendékek egy valódi néptanító példányképét nyertek benne. Kis tanítványainak, kik igaz szeretettel ragaszkodtak hozzá, bölcs oktatójok, igazi atyjok volt, s a szülők, kiknek gyermekeit oktatta, megtisztelő bizalommal, az elismerés legnagyobb mértékével fordultak feléje.

De Szítás János munkaerejét nem vette egészen igénybe a hivatalos kötelesség pontos teljesítése. Mint a megye elismert elsőrangú néptanítója, évek hosszú során át volt a „Hunyadmegyei tanítótestület“ elnöke. $7\frac{1}{4}$ éven át szerkesztette a „Hunyadot“. Állandó külmunkatársa volt a „Közlövár“-nak. Mint szerkesztőt s hírlapíró, komoly, higgadt tárgyilagosság jellemezte. 1889-ben segédszerkesztője lett a „Magyar Tanítóképző“ szak-közlönynek, de a közreműködésben a már ekkor nagy fokúvá vált betegeskedése meggátolta őt.

Az utóbbi 4 év alatt megrendült egészsége helyreállítása végett a tuzsádi fürdőn keresett magának üdülést, hasztalanul! 1888-ban a tanév beálltával nagy reménykedéssel kezdte meg a tanítást, de alig másfél hónapi tanítás után az iskolából hazamenet összerogyott; úgy kellett hazaszállítani őt. Ettől kezdve nem bírta többé a munkát; gyorsan hanyatlott az enyészet felé. A magas kormány kegye egy évi, majd újra 4 havi időre szabadságot adott teljes fizetéssel. Nagyon nehezen barátkozott meg a semmivé lével eszméjével. A tüdősorvadás ez év tavaszán csaknem állandóan ágyhoz szegezte őt; ennek daczára e hó elején, melynek végét nem érte meg, el akará foglalni hivatalos állását. „Ott akarok, mondá, meghalni, ha már meg kell halnom, az iskolában.“

Önérzetes, tehetségeinek s szakképzettségének teljes tudatával bíró férfiú volt. Állásánál magasabbra vágyott, de bár azt, tekintettel szorgalma, képzettsége és előtanulmányaira, könnyen megtehetné volna, a magasabb kvalifikáció okmányoszerű megszerzését soha meg sem kísérelte. Talán jobb ösztöne sugallatára hallgatva, sajnálta volna elhagyni a kis gyermekeket, kiknek nevelésére, oktatására mintegy születve, praedestinálva volt. Nejével, Ambrasics Rózával csendes, boldog családi életet élt. Özvegyet s 3 kis árvát hagyott hátra, s egy jövendőbelit, kit sorsa nem engedett látnia.

Sok-sok szenvedés után márczius 28-án szünt meg élni.

Egész életét a munkának szentelé. Közszolgálat közben tört meg testi ereje; hiven, nemesen, mindenkinek megelégedésére teljesíté kötelességét. Méltó a könyvekre, melyek érette hullottak. Legyen álma csendes, emléke áldott!

A KÖZGYÜLÉS ELŐKÉSZÍTÉSE.

A tanári testületek által beküldött javaslatok.

(I. Folytatás.)

Csáktornya. A tanári kar abban állapodott meg, hogy 1. a tervezett közgyűlés f. évi augusztus hó harmadik harmadában tartassék meg; 2. a választmány által kijelölt tételek a közgyűlésre kitűzessenek.

Csurgó. A csurgói tagok óhajtják, hogy a közgyűlés augusztus hó második felében tartassék meg; a tételeket illetőleg a választmány által kitűzöttet helyeslik. A tanári testület, mint ilyen, sem a tételekhez, sem a határidőhöz nem kíván szólni, mert a testületből eddig csak hárman léptek be az egyesületbe.

Kún-Félegyháza. A tanári kar a közgyűlésre következő tételeket ajánlja: a növendékek gyakorlati kiképzése a gyakorló-iskolában, tanítóképzés, a tanítóképzőbe lépő ifjak előképzettsége és a felvétel, a tanterv módosítása, a tanítóképző tanárok képzésének reformja. — A közgyűlés idejéül november havát óhajtjuk azért, mert ezen közgyűlésnek nem elhamarkodottnak, hanem sikeresnek s egyesületünkhez méltónak kell lennie. Eppen ezért annak előkészítéséhez idő kell. Különösen pedig a tanterv módosítása oly kérdés, melyet előleges megvitatás nélkül ott eldönteni nem lehet. Az egyes szakok tanárai nyilatkozzanak addig a „M. Tanítóképző”-ben tantárgyaikról, hogy a közgyűlés ideje aprólékos dolgok feletti eszmecserevel el ne fecsérlődjék, hanem a már megérett nézetek összegezésével, elfogadásával foglalozzék. Tanári karunk örvendene, ha a tanterv módosításához tartozó minél több javaslat czikk jelenne meg hivatalos közlönyünkben.

Losoncz. A tanári testület a közgyűlés megtartását a IV. egyetemes tanítógyűlést közvetlenül megelőző napon javasolja. A tételekre nézve csatlakozik a választmánynak február 17-én tartott ülésében tájékoztatóul jelzett négy tételhez.

Kolozsvári áll. tanítónőképző intézet. 1. A tanári testület a közgyűlés idejére nézve augusztus második felét tartja legcélszerűbbnek a választmány által is felhozott okoknál fogva. 2. A közgyűlésre kitűzöttet tanári karunk elfogadja, a melyek mellé még a tanítónőképzők igazgatására vonatkozó szabályrendelet módosítását is fölvetetni kívánja. A tanterv módosítására vonatkozó véleményét a tanári testületnek az igazgatóság további rendelkezésre beküldi. (L. a 176. lapot. Szerk.)

Kolozsvári áll. tanítóképző intézet. A tanári testület nézete, hogy legcélszerűbb lenne a közgyűlést július első hetének valamelyik napjára tűzni ki.

Mármarossziget. A tanári testület azon óhajtását fejezi ki, hogy a közgyűlés f. é. július hó 5—12 napjai között levő időben tartassék; a tárgyakra nézve pedig hozzájárul a középponti választmány által kijelöltekhez.

Modor. Az intézet tanárai a választmány által kitűzött tételeket elfogadják és szívesen látnák, ha a közgyűlés augusztus hó közepe táján tartatnék.

Nagy-Szombat. 1. A közgyűlés megtartásának idejére nézve azt véli a tanári kar, hogy az novemberben, illetve annak első napjain lenne megtartandó. Indító okok: július elejét nem tartja alkalmasnak azért, mert a képzőintézeti igazgatók jó

része még ekkor adminisztratív dolgokkal lévén elfoglalva, a közgyűlésen leendő megjelenésben akadályozva lennének. Másrészt azért sem tudja alkalmasnak julius elejét, mert a közgyűlés előkészítésére az időt rövidnek tartja. Augusztus vége, illetve a tanítógyűlés előtti vagy utáni idő pedig azért nem alkalmas, mert az impozánsnak ígérkező és mindenestre nagyobb méretű egyetemes tanítógyűlés mellett új egyesületünknek első fellépése ha nem is homályosulna el, de a nagy közönség megérdemelt figyelmét alig vívhatná ki. 2. A választmány által kitűzött tételek három elejét a tanári kar magáévá teszi azzal a hozzáadással, hogy azok egy pontba foglalva „tanterv-revizió“ czímen tárgyaltassanak el, esetleg az egész képzőintézeti tanterv revízióját is megbeszélendő tárgyúl tűzvé ki. 3. A tanári kar a választmány figyelmébe ajánlja még a következő tételek kitűzését: I. A tanítóképző tanárok képesítésének ügye. II. A képzőintézetek szakfelügyelete. III. A felekezeti képzőintézeti tanárok anyagi helyzetének javítása, valamint azok nyugdíjügyének lehetőleg az országos tanítói nyugdíj keretében leendő méltányos elintézése.

Sárospatak. A tanári kar a gyűlés idejéül az egyetemes tanítógyűlés idejét fogadja el. Tétélekül elfogadja a választmány által javasoltakat.

Sopron. A tanári kar a közgyűlés megtartásának idejéül augusztus közepe táját (közvetlenül az egyetemes tanítógyűlés előtt) jelöli meg. Elfogadja tárgyalás végett a választmány által kitűzött tétéleket.

Znióvaralja. A tanári testület a közgyűlést f. é. november hó első napjaira öhajtaná kitűzteni. A választmány által kitűzött négy alapvető tételen kívül még a tanítóképzők szakfelügyeletének kérdését vélné felveendőnek.

Az április 14-iki választmányi ülés után beérkeztek még a következő javaslatok.

A budapesti I. kerületi állami, elemi és polgári iskolai tanítóképző intézet határozata.

Herrmann Antal felszólal a tanítóképzőintézeti tanárok egyesülete közgyűlésének időpontja dolgában. Kijelenti, hogy Gyertyánffy István igazgatónak azon nyilatkozata, a melyet a közgyűlés idejére nézve a választmány április 14-iki ülésén a paedagógiumi tanárok magán megállapodásai alapján és a tanári kar nevében tett, felszólal tudtával teljesen megegyezik a tanári kar minden egyes tagjának felfogásával. Mindazonáltal talán nem lesz felesleges, ha az értekezlet tárgyalja ez ügyet, először azon okból, hogy mint más testületeknek, úgy ennek is ebbeli álláspontja, hivatalos formában, értekezleti jegyzőkönyvben nyerjen kifejezést és talán nyomatékot, másodszor pedig talán új szempontok is merülhetnek fel a fontos ügy javára!

Beható eszmecsere alapján az értekezlet egyhangúlag a következőleg indokolt véleményben állapodott meg.

Ha a közgyűlés idejére nézve folyó évi augusztus és november hava vannak kombinációban, az értekezlet feltétlenül novemberhez ragaszkodik. Bár nem vélné épenséggel helytelennek azt, hogy a képzőintézeti tanárok közgyűlése az egyetemes tanítógyűlés ideje táján tartassék meg, és koncedálja azt, hogy a vidéki kartársak a nagy szünidőben könnyebben jöhetnek a fővárosban tartandó közgyűlésre; de tekintve azt, hogy az egyesületnek igazgatása, vezetése és szervezete jelenleg jórészt a fővárosi tagok gondjaira és munkájára van bízva, tekintve azt, hogy ezek az egyesületi tagok negyed részét teszik ki, és hogy (igen kevés kivétellel) nem a fővárosban töltik a nyári szünidőt és hogy sikertelen volna tőlük elvárni, hogy a közgyűlés miatt egészen megszakítsák nyaralásukat; tekintve végre azt, hogy nem volna méltányos megvonni a budapesti kollegáktól a közgyűlésen való résztvétel alkalmát, és hogy semmiképen sem egyeznék az egyesület érdekével, hogy úgyszólván a fővárosi tagok nélkül tartassék meg a közgyűlés: ennek a nyári szünidőben való megtartása egyáltalán ezélszerűtlennek látszik. De szól az ideai augusztusi terminus ellen az is, hogy a közgyűlés kitűzött tárgyaira nézve még nincs általános megállapodás és kilátás sincs arra, hogy augusztusig kellően előkészíthetők legyenek, hevenyészett programmal tartandó gyűlés pedig az ügynek inkább kárára lehet, mint hasznára. Novemberig mégis haladhatnak valamennyire a készülődések, a fővárosi tagok itt együtt vannak s a vidékiek egy része is feljöhetne.

Az értekezlet kijelenti ezeknél fogva, hogy ha az ideai augusztus vagy november közt kell választani, ez utóbbi mellett foglal határozott állást, megjegyezvén azt is, hogy a Paedagógium tulajdonképen két tanítóképzőt és tanárképző tanfolyamot egyesít magában, tanári testülete a tagok számára nézve az egyesületben második helyen áll és szavazata ezeknél fogva nem tekinthető egészen egyenlő súlyúnak az egyesületben hat-hét taggal képviselt képzőintézetekével.

De ha a közgyűlés idejére nézve az eddig érintett két terminuson kívül is még van helye a vélemény nyilvánításának, akkor az értekezlet nem hallgathatja el, hogy az ideai novemberi határidő ellen is igen nyomós aggodalmak vannak. Meggyőződése szerint még addig sem készíthetők elő teljesen és méltóan a közgyűlés tárgyai. November elején továbbá csak két iskolai szünnap van és ezeket is igen sokaknál lefoglalják a családi (és talán nemzeti) kegyelet bizonyos kötelességei. A vidékieknek csak kis része jöhetne fel a gyűlésre és ezeknek is az idő szűke miatt mintegy futában kellene tanácskoznok s talán elhamarkodva határozniok.

Tekintetbe véve mindezeket, továbbá azt, hogy a sürgősségre semminemű vitalis ok nem forog fenn, az értekezlet azt véli a leghelyesebben, hogy a közgyűlés a jövő évben, húsvét táján tartassék meg.

Sztankó Béla, jegyző.

Gyertyánffy István, elnök.

Budai áll. tanítóképző. A tanári testület elhatározza a választmányhoz azon tiszteletteljes javaslat előterjesztését, hogy a közgyűlés úgy augusztusról, mint novemberről halasztassék el és e helyett a jövő 1891-ik évi húsvéti szünet idő alkalmával tartassék meg. Indító okok.

1. A választmány a közgyűlésre oly fontos és a tanítóképzés mai rendszerét oly mélyen átalakító javaslatokat tűzött ki tételekül, hogy azok felett az eszmék megtisztulását még jó darab ideig nem lehet várni, pedig hogy azon, a választmány által kotenmplált reform a köztudatba hasson, s a tartandó közgyűlésnek gyakorlati eredménye lehessen, szükséges a kitűzött tételeknek az egyesület lapjában, úgy elméleti mint gyakorlati szempontokból való beható megvitatása, minden oldalról való megvilágítása. A közgyűlés kellő előkészíthetése céljából tehát korai, úgy az augusztusi, mint a novemberi közgyűlés.

2. Habár kívánatos, hogy a tanítóképzőintézeti tanárok mintegy dokumentálják a tanítókhoz való tartozóságukat az által, hogy közgyűlésiüket az egyetemes tanítógyűlés alkalmával tartják; de ellene szól az augusztusi gyűlésnek azon gyakorlati körülmény, hogy a fővárosi tanítóképző tanárok legnagyobb része hiányozni fog arról; mert a közgyűlés csak augusztus közepén, az egyetemes gyűlés előtt volna megtartható, s nem valószínű, hogy a fővárosi tanárok a nyári üdülést két héttel a szünet előtt teljesen félbeszakítanák.

3. A közgyűlésnek novemberben tartása is sok akadályba ütközik. A tanácskozások előreláthatólag több napi időt fognak igénybe venni. Erre pedig nincs idő novemberben, s ki volnánk téve annak, hogy határozat nélkül oszolnánk szét. Az ekkor folyó előadások miatt a tanárok nagyobb része egyáltalában fel sem jöhetne a fővárosba. Ezek az akadályok majdnem lehetetlenné teszik a közgyűlésünknek novemberben kellő arányokban való megtartását. Ezen okokból a tanári kar ajánlja a közgyűlésnek a jövő húsvétkor való megtartását.

Országos izraelita tanítóképző. Az intézetnek azon tanárai, a kik az orsz. egyesületnek tagjai, azt óhajtanák, hogy közgyűlésünk novemberben legyen.

Léva. A tanári testület jobbnak vélné és óhajtaná július elejét.

Szabadka. A tanári kar novemberi javasolja. Az augusztusi hónapban tömeges összejövetelről nem igen reménykedhetünk.

Győr. A tanári testület november hó elejét tartja legalkalmasabbnak.

Jelen számunkból az „Okirattár“ és „Vegyes“ rovatokat kénytelenek voltunk térhárny miatt kihagyni.

Felelős szerkesztő: NAGY LÁSZLÓ.